

KIS-801 – E sigur un nebeut termenou heidegerek

Da Jakez COSQUER

(GE – 11 08 03)

Dre fent e lavarer e skriv HEIDEGGER e heidegereg ha n'eo ket en alamaneg. Ar flipadenn ne denn ket kement-se d'an nevezc'herioù o paotaat en e yezh evel e yezh nep prederour en deus ar chañs da gaout an alamaneg en e gerz, met d'an nevezsterioù a lak eñ ken war ar gerioù pemdeziek, ken war gerioù ar brederouriezh. Anaout a reomp dedroadur ster Al. *Dasein*, bet erlec'hiet e grez an Aufklärung ouzh La. *existentia*, hag a reas ur pennad hent gant KANT ha HEGEL a-raok gwiskañ en arver HEIDEGGER un dalvoudegezh ken arbennik ma kav gwell kalz aozerion allyezh amprestañ ar ger alamanek¹.

Meur a wech er bloavezhioù tremen e 'm eus bet tro da glask tostaat da grefen 'zo eus dezeverezh HEIDEGGER, o loc'hañ kement ha ma c'hallen diwar an testennoù orin, gant skoazell an troidigezhioù hag an askelennoù gallek anezho. En div notenn gouestlet d'ar prederour embannet e LAVAR 12² e harpan war ul levr gant Jean WAHL war-benn amc'havaelañ ergraf ar *wirde*³ e div oberenn gant HEIDEGGER, *Die Frage nach dem Ding* ha *Vom Wesen der Wahrheit*. Ar wech-mañ e 'm eus stiet va imbourc'h war al levrig-mañ diwezhañ ha, strishoc'h, war ar chabistr 2 anezhañ : “Die innere Möglichkeit der Übereinstimmung” (“*Gallusted enien ar c'henglotañ*”).

Plaen e teraou ar chabistr dre lakaat war wel daou zoare kenglotañ.

¹ Sl. KIS-587 – An dra hag an den e preder Heidegger, La-12, pp. 146-181, pp. 172-181 pergen.

² Sl. KIS-584 – Dangor hag ergor adarre..., La-12, pp. 128-140 ; KIS-587 (sl. n. 1 a-zioc'h). Daveoù an oberennoù alamanek ha levr Jean WAHL a gaver pp. 128 nn. 1, 2 & 147 n. 3.

³ A-zivout Br. *gwirde* evel kevatal da Al. *Wahrheit* e preder HEIDEGGER, sl. La-12, p. 133.

[Ur sterennig (*) a gaver goude an termenoù alamanek a savan un notenn war o divoud da heul pep arroud.]

Von Übereinstimmen* sprechen wir in verschiedener Bedeutung. Wir sagen z.B. angesichts zweier auf dem Tisch vorhandener Fünfmärkstücke : sie stimmen miteinander überein. Beide kommen überein in dem Einen ihres Aussehens. Deshalb haben sie dieses gemeinsam und daher sind sie in dieser Hinsicht gleich*. Ferner sprechen wir von Übereinstimmen, wenn wir z.B. über eines der vorhanden Fünfmärkstücke aussagen : dieses Geldstück ist rund. Hier stimmt die Aussage* überein mit dem Ding. Jetzt besteht die Beziehung* nicht zwischen Ding und Ding, sondern zwischen einer Aussage und einem Ding. Worin sollen aber das Ding und die Aussage übereinkommen wo doch die Bezogenen offensichtlich in ihrem Aussehen verschieden* sind ? Das Geldstück ist aus Metall. Die Aussage ist überhaupt nicht stofflich. Das Geldstück ist rund. Die Aussage hat überhaupt nicht die Art eines Räumlichen. Mit dem Geldstück kann man etwas kaufen. Die Aussage darüber ist niemals ein Zahlungsmittel. Aber Trotz aller Ungleichheit* beider stimmt die genannte Aussage als wahre überein mit dem Geldstück. Und dieses Stimmen soll nach geläufigen Begriff der Wahrheit eine Angleichung* sein (VWW, pp. 10-11).

Komz a reomp a genglotañ e meur a ster. Da skouer, o welout daou bezh pemp mark war an daol dirazomp, e lavaromp : kenglotañ a ra an eil gant egile. A-genglot e teu an eil gant egile dre o neuz. Boutin etrezo emañ enta o neuz hag en diarsell-se ez int heñvel. Komz a reomp c'hoazh a genglotañ pa ziskleriomp a-zivout unan eus ar pezhioù pemp mark a zo dirazomp : ront eo ar pezh moneiz-mañ. Amañ, an dezgeriadenn eo a genglot gant an dra. Bremañ, ar c'heñver n'emañ ken etre un dra hag un dra, met etre un dezgeriad hag un dra. Penent avat e c'hell an dra hag an dezgeriad kendereout, pa 'z eo splann kaer ez int kevarall en o doare ? Metal eo ar pezh moneiz. E nep mod ned eo danvezel an dezgeriad. Ar pezh moneiz zo ront. An dezgeriad n'eus dezhañ tamm doare egorel. Gant ar pezh moneiz e c'haller prenañ traoù. Evit an dezgeriad ned eo nepred un araez talañ. Hogen daoust d'an holl gevarallderioù e kenglot an kez dezgeriad, e kement ma 'z eo gwir, gant ar pezh moneiz. Ha hevelep kenglot a zleer hervez ergraf boaziek ar wided ober anezhañ ur c'hengannadur.

Al. **das Übereinstimmen.** Ouzhpenn ar ster mellek "bezañ a-unvouezh" en deus gounezet ar verb-mañ kemeradurioù divellek : "bezañ kenfurm, kenneuz, kenglot, kenglotañ" (kv. un astenn ster heñvel gant Br. *kendonianñ*). An dalvoudegezh hollekañ zo gant an arver a ra HEIDEGGER eus ar ger amañ evit

dec'heriañ ken ar c'heñver etre daou bezh moneiz, ken ar c'heñver etre ur pezh moneiz hag ar pezh a lavarar anezhañ.

Al. **Aussage**. Merkomp diouzhtu ar c'hevatal kedrannel Br. *euslavar* arveret e 1936 gant Remont JESTIN⁴ a roe dezhañ da gevatal sterel Sz. *predicate*. Gwell din na adkemer amañ an termen-se dre ma 'z eo bet dec'heriet dre hentoù all ar bodad meizadoù ma kaver Al. *Aussage*, Gl. *énoncé*, h.a.⁵ E div droidigezh diwar HEIDEGGER, a-dal da Al. *aussagen*, *Aussage* e 'm eus graet en eil⁶ gant Br. *dezgeriañ*, *dezgeriad* hag en eben⁷ e 'm eus kredet arverañ Br. *erganañ*, *erganad*. Kounaomp despizadur prederel Br. *dezgeriad*, *dezrevell* (Gl. *énoncé*, *énonciation*, Al. *Aussage*): "genad a zo dezhañ da spesadoù an erganadoù, al leksizoù, ar goulakadoù, ar reollunioù aljebrel, an despizadoù ha betek ar bommoù hep ster⁸ "; hag ivez despizadur Br. *erganad* (Gl. *proposition*, Al. *Satz*): "dezrevell lavarel en araez da vezañ roet da wir pe da faos⁹". An despizadurioù-se eo ar re degemeret gant an darn vuiañ eus an aozerion. Notomp e vez ur rann steriegezh boutin etre arverioù boas an daou geal. Er pleustr, gant *dezgeriañ* e lakaer ar pouez war furm al lavarout, gant *erganañ* e tenner an evezh etrezek divoud al lavarout evel ma laka ar rakger *er-* da intent.

Al. **gleich, ungleich, Ungleichheit, verschieden, angleichen, Angleichung**. Al. *gleich* zo dezhañ un diskalfad kemeradurioù: "heñvel, kevun, peurheñvel, leteñvel, par, kevatal, unrezh, kenneuz". O vezañ ma kaver en destenn un

⁴ "Ar Bouddha hag ar Vouddhaadegzh", *Gwalarn* 95-96, Here-Du 1936, p. 103.

⁵ Br. *dezgeriañ*, *dezgeriad* a zeuas e goulou evit ar wech kentañ war *Emsav* 115 (1976), p. 272, gant ar ster "reiñ da anaout resis diwar-bouez gerioù, Gl. *formuler*, *formulation*"; en arver-mañ hepken e kaver an termenoù war *Emsav*, *Preder* betek 1989; adalek 1989 e nod war Br. *dezgeriad* ur c'hemeradur hollekoc'h: "bomm ma lavarar drezañ un dra bennak, Gl. *énoncé*" — an arver-mañ zo d'ar ger e KIS-359, La-09, arver na zisplant ket an arver kent (sl. La-09, p. 262); da c'houde e voe pledet da resisaat ar c'hemeradur nevez evel ma tiskouez an despizadur: "bomm lavar a zo dezhañ un unded furmel"; a-dal da hemañ e lakaed an daou dermen Br. *dezrevell* ha *dezgeriad* (sl. KIS-418 – Gl. *énoncé*, *énonciation* [1992], La-10, pp. 35-36).

⁶ Sl. La-12, pp. 193 hh.

⁷ Sl. La-12, pp. 132 hh.

⁸ Sl. La-10, pp. 35-36; La-11, pp. 94-95

⁹ Sl. La-10, pp. 307-308

niver reveziadennoù anezhañ e rezh kediadoù, e vo mat digej ar ster o deus ar re-mañ evit HEIDEGGER.

Dirak an daou bezh moneiz lakaet kichen ha kichen, e ra ur stadadenn :

“[...] sind sie in dieser Hinsicht gleich.”

An daou bezh moneiz zo heñvel da welout : kevunded zo etrezo evit a sell o neuz, kenneuz int. Ur mod a genglotadur eo. Da c’houde, pa ziskler :

“[...] dieses Geldstück ist rund”

e ra anv eus ur mod all a genglotadur etre an dezgeriadenn-se hag ar pezh moneiz. Nemet e sav diouzhtu an aters : penaos e c’hell an dra hag an dezgeriad kenglotañ na pa ’z eo anat koulskoude

“[...] in ihrem Aussehen verschieden sind ?”

Da gevatal da Al. *verschieden* n’en dije bet ar gwalarnege da zegas nemet Br. *disheñvel*, adanv na zere ket amañ, rak mar galler diskleriañ ez eo disheñvel da welout lakaomp ur pezh un euro diouzh ur pezh ur roubl, e ve mont hebiou lavarout ez eo disheñvel ar ger *ront* diouzh un dra ront. Notomp ne ra ket an aozer amañ gant *ungleich*, met gant *verschieden*. Graet hon eus bet war-dro an diforc’h etre an daou geal¹⁰ ha kinniget Br. *kevarall* da verkañ nep keñver a allded, o lakaat da skouer e kemm *kevarallded doareadel* (etre daou liv), *kevarallded hennadel* (etre daou aval) ha *kevarallded kementadel* (etre daou bellder). Hogen ar c’hemm etre an dra hag ar ger ouzh e aroueziañ ne glot gant hini eus an tri seurt kevarallded ezrevellet. An daou liv, an daou aval, an daou bellder zo lodek en un gwerc’helezh : an daou bezh moneiz, kevarall evel hennadoù zo traoù, dezho an un gwerc’helezh a dra, an un traelezh ; an daou c’her *euro* ha *roubl* zo arouezioù kevarall, dezho o daou avat an un gwerc’helezh a arouez, an un arouezelezh ; hogen etre an dra hag ar ger, en tu-hont da gemmoù doaread, hennad pe gementad, ez eus ur c’hemm gwerc’helezh¹¹. Hennadoù *allwerc’h* ez eus anezho, etrezo ur *gevarallded a*

¹⁰ Sl. KIS-737 – Unded hag allded. Gl. *différent*, La-14, pp. 371-377.

¹¹ Sl. KIS-409 – Br. *gwerc’h*, *derc’h*, La-09, pp. 439-444. Notomp ar gudenn dermenadurel stignet gant an arver graet eus Br. *gwerc’helezh*. An arouez hag an dra zo daou hennad o parzhiañ en un gwerc’helezh trael. Hogen an arouez, eviti da vezañ un dra, n’eo ket arouez dre he gwerc’helezh a dra ; anvet hon eus *derc’helezh* an domani ma ’z eo arouez an arouez, m’he deus an arouez he gwerc’h. Alese keal an *derc’helezh* evel ur *werc’helezh* all, ar *werc’helezh* a arouez, a zo trehontus dezhi ar *werc’helezh* a dra. Houmañ eo ar gudenn : e diouer daou dermen evit envel diouzh un

werc'helezh dezverket gant ur c'heñver a drehontusted hag intentadus dre an aters : “*Penent avat e c'hell an dra hag an dezgeriad kendereout pa 'z eo ken splann ez int kevarall (verschieden) en o doare ?*”

Kevarallded hounnezh a zo an hent evit HEIDEGGER da lakaat en argraf gwirder ar ger e-keñver an dra. Evito da vezañ eus div *werc'helezh* kevarall, e c'hoarvez etre an traoù hag ar gerioù ur c'henglotadur na c'haller ober meiz warnañ na dre ar *werc'helezh* tra ha dre ar *werc'helezh* ger. Hevelep kenglotadur, a ra ez eo gwir pezh a lavarer eus an traoù, eur boas da envel *kevazasted* : kevazas eo ar saveleñn-mañ saveleñn pa ra meiz dik war ar rizh-mañ rizh anadennoù, kevazas eo an dezgeriad : “*ront eo ar pezh moneiz*” pa stader eo ront end-eeun ar pezh moneiz war an daol. Koulskoude, d'e venegiñ ne ra ket HEIDEGGER gant an termen klasel A1. *Adäquation* (arveret a du 'rall e rezh *adéquation* en droidigezh c'hallek¹²), met gant *Angeleichung* :

“Und dieses Stimmen soll nach dem geläufigen Begriff der Wahrheit eine Angleichung sein.”

Ent klasel e talvez *Angeleichung* kement ha "deheñveladur, degeidadur, kevazasadur, kenglotadur, kendoniadur" ; war a hañval, ne vez ket arveret e lec'h all da verkañ ar c'henglotadur etre an arouez hag an dra arouezet, etre dezgeriad ha dezgeried. En degouezh e c'hallfed heuliañ skouer an droerion c'hallek ha reiñ Br. *kevazasted* da gevatal da A1. *Angeleichung*. Gwelloc'h, kevazasoc'h ! termen a spurmantan koulskoude : Br. *kengenniñ, kengannadur* hon eus bet tro da arverañ pa bledemp gant doazhadur BAUMGARTEN¹³, evit merkañ an “*harmonia* etre an traoù hag an dezevoù” ; ma ne oa ket an un amkan hini aozer an *Aesthetica* ha hini HEIDEGGER, ac'hoel ez endalc'he *harmonia* hennezh an un keñver a drehontusted hag *Angeleichung* hemañ.

Hep kilañ rak an diac'hinad, ouzh e gorvoiñ kentoc'h evit lakaat war wel splannoc'h an iskriv eo kenglotadur ar ger gant an dra, e tiskouez

tu ar *werc'helezh* a-gevenep d'an *derc'helezh*, diouzh an tu all ar genad e ve *gwerc'helezh* ha *derc'helezh* an daou spesad anezhañ, daoust ha kevazas eo ober gant *gwerc'helezh* en daou gemeradur, eleze gant *gwerc'helezh a dra, gwerc'helezh a arouez* ? Mar pouez HUSSERL war drehontusted ar *werc'helezh* a dra, ne hañval hini eus termenoù e anadennoiezh, *wirklich, dinglich, sachlich, real, reell*, en araez da verkañ fraezh ar *werc'helezh a arouez*.

¹² *De l'essence de la vérité*, tr. gl. Alphonse de WAEHLENS & Walter BIEMEL, in Martin HEIDEGGER, *Questions I*, Gallimard, 1968, pp. 168 hh.

¹³ Sl. La-12, p. 212, n. 2.

HEIDEGGER ar c'heñver etre an daou evel o vezañ war un dro ur *beurgevarallded* (*völlig Ungleiche*) hag ur *c'hengannadur* (*Angleichung*).

Al. **Beziehung**. Al. *Beziehung* hon degas da unan eus argrafoù kentañ ar brederouriezh : an doare o deus div pe lies ergorenn dezевout e kement ma c'haller o ambredañ dre an un meizadenn ; bezet “Pêr” ha “Paol”, a ambredan kevret diwar-bouez ar veizadenn-mañ : “Pêr zo tad da Paol” ; daveiñ a ran an ergorenn dezевout “Pêr” d’an ergorenn dezевout “Paol” hag an *davead* (Al. *Beziehung*, Gl. *relation*) zo dezhañ ar furm “zo tad da”.

N’eo ket va frepoz amañ tresañ istor ar breutadurioù a voe abaoe PLATON hag ARISTOTELES en dro da geal an davead. A-walc’h eo menegiñ e vezont kreizet war un nebeut atersoù evel : hag an ergorennoù dezевout zo rakvezant d’ar veizadenn o liamm pe, e gin, ha savelet int ganti ? eleze : hag al liamm etrezo zo stadet er bed pe graet gant ar spered ? pe c’hoazh : hag an davead a gendaol da zespizañ an termenou unanet gantañ ? Dre verkañ an davead “zo tad da”, ouzhpenn daveiñ da Paol e roan da anaout un dra bennak eus Pêr... O kas an atersoù d’ar penn pellañ e tegouezher gant an dazeilad : pe anaout a ranker an dra ennañ e unan evit savelañ daveadoù, pe anaout an dra zo anaout “ur gemplezhiad daveadoù¹⁴” hep mui¹⁵.

Un damheñvelster da Al. *Beziehung* eo Al. *Verhältnis* evel ma ’z eo Gl. *rapport* damheñvelster da Gl. *relation* ha Br. *keñver* damheñvelster da Br. *davead*, hep ma kendegouezhfe tareadoù arver ketep pep daouad etre an teir yezh ha dreist-holl etre an aozerion e pep hini eus an teir yezh. Pelloc’h hor bo tro da welout an arver digunvez a ra HEIDEGGER eus *Verhältnis*.

Br. *keñver* zo dezhañ ur steriegezh puilh, a c’haller heuliañ he dispakadur adalek an henvrezhoneg¹⁶ : “tu, tal, lec’h, roud, savboent, feur...” ; an deveradoù diwarnañ : (*lakaat*) *a-geñver*, *keñver ha keñver*, *keñveriañ* a ro tro

¹⁴ F. H. BRADLEY, *Appearance and Reality*, 1893, in LALANDE, *Voc. Phil.*, p. 913.

¹⁵ Evit ur gwel e tenn an dazeilad-se da hini ar vi hag ar yar. Gantañ avat omp lakaet a-c’haoliad war an harzoù etre ar Boelloniezh ha kemezioù all. Un alberz eus an argraf a gaver e La-05, pp. 69-70 ma keveneber an daveadoù hag an enlenadoù : diouzh an erdal e lakaer kemm etre “loen” ha “den” diwar-bouez daveadoù ; ne c’haller e ober avat nemet dre zerc’hel ur sell diouzh an ental ouzh anien al loen hag ouzh anien an den, eleze dre o anaout diwar-bouez enlenadoù ; hogen evit kas war-raok anaoudegezh al loen ennañ e unan hag an den ennañ e unan e kemerer harp war geñveriadennou etrezo, renet diouzh an erdal, diwar-bouez daveadoù...

¹⁶ Kv. hBr. *cemer, cemberenn, ercemer*, DGVB 100, 101, 162.

d'ober meiz war ar c'hemeradur desellet en notenn-mañ : *keñveriañ* zo lakaat daou dra *keñver ha keñver* war-benn anaout an eil dre zaveiñ d'egile. An daou bezh pemp mark a lakaer a-geñver war an daol ha savelañ a reer un davead a heñvelder etrezo. E yezh ar pemdez eo kenweet ar steriegezhioù : ampledad an daveiñ eo al lakaat a-geñver — lankad kentañ ar c'heñveriañ eo an daveiñ. Er yezh resis, e verk *keñver* ul liamm a ambreder etre daou zevoud¹⁷, *davead* an erganad a roer drezañ furm d'ar c'heñver, sk. : “*an davead zo unan a-douez dek kategorienn Aristoteles*”. Damgenster da Br. *davead*, e reer ivez gant *daveadur* (ent diarlenn : “gwezhiadur daveiñ”) arveret da skouer er Jedoniezh hag er Boelloniezh da verkañ un davead dibarek, sk. : “*un daveadur kevreizhel, un daveadur keflenel*”, ha gant *daveadelezh* da verkañ ar meizad hollek, sk. : “*tremen eus par an erdal, an daveadelezh, da bar an ental, an enlenadelezh*”¹⁸. Br. *diazalc'h* zo an termen hollekañ da verkañ nep liamm a stader pe a c'houlakaer, sk. : “*Kinniget 'm eus envel kemez an diazalc'h etre parzhioù ur bomm prezeg*”¹⁹, “*an diazalc'h etre tennder (gremm) ha bliz*”²⁰.

Menegomp ivez kemeradurioù all eus Al. *Beziehung, Verhältnis* hag eus Gl. *relation, rapport* e lavar ar pemdez hag e skiantoù an den da verkañ ar c'hehentiñ hag al liammoù etredenel. Eno e reer gant Br. *darempred*, sk. : “*an darempred amluskek ouzh an tad*”²¹. Keñveriañ gant ur bomm all eus ar prezeg bredoniell ma kemerer ur savboent kemezel (ha n'eo mui etredenel) : “*ez eo ar c'heñver hevelepted etre div zerc'hadenn an hini a-douez an holl geñverioù kemezel o klotañ ar gwellañ gant an arc'hwelerezh bred en hunvre*”²². HEIDEGGER evitañ a ledana keal an darempred betek e welout en hon c'heñver ouzh an traoù²³.

Penaos enta e kenglot an dra gant ar pezh a lavarar anezhañ ?

Wie kann das völlig Ungleiche, die *Penaos e c'hell ar peurgevarall,*

¹⁷ Sl. KIS-087 – Keñverioù arbennel, emframmell, h.a., La-05, pp. 56-58.

¹⁸ La-10, p. 203.

¹⁹ La-10, pp. 141 ; sl. ivez La-10, pp. 146, 326.

²⁰ GBLF. ¶¶ 978, 1096.

²¹ GBLF. ¶¶ 213, 1096.

²² GBLF. ¶¶ 567, 1096.

²³ Sl. La-12, pp. 160 hh.

Aussage, an das Geldstück sich angleichen? Sie müßte ja zum Geldstück werden und dergestalt ganz und gar sich selbst aufgeben. Das gelingt der Aussage nie. In dem Augenblick, da solches gelänge, könnte auch nicht mehr eine Aussage als Aussage mit dem Ding übereinstimmen. In der Angleichung muß die Aussage vielmehr bleiben, ja sogar erst werden, was sie ist. Worin besteht ihr von jeglichem Ding durchaus verschiedenes Wesen? Wie vermag die Aussage gerade durch ein Beharren auf ihrem Wesen einem Anderen*, dem Ding, sich anzugleichen?

Angleichung kann hier nicht ein dinghaftes Gleichwerden zwischen ungleichartigen Dingen bedeuten. Das Wesen der Angleichung bestimmt sich vielmehr aus der Art jener Beziehung, die zwischen der Aussage und dem Ding obwaltet. Solange diese »Beziehung« unbestimmt und in ihrem Wesen ungegründet bleibt, verläuft aller Streit über die Möglichkeit und Unmöglichkeit, über die Art und den Grad der Angleichung im Leeren. Die Aussage über das Geldstück bezieht »sich« aber auf dieses Ding, indem sie es vorstellt* und vom Vor-gestellten sagt, wie es mit ihm selbst nach der je leitenden Hinsicht bestellt sei. Die vorstellende Aussage sagt ihr Gesagtes so vom vorgestellten Ding, wie es als dieses ist. Das »so-wie« betrifft das Vorstellen und sein Vor-gestelltes. Vorstellen bedeutet hier, unter Ausschaltung aller »psychologischen« und »bewußtseinstheoretischen« Vor-

an dezgeriad, kengenniñ gant ar pezh moneiz? Treiñ e rankfe enta en ur pezh moneiz ken ma paouezfe en holl d'an holl a vezañ e unan. Kement-se ne oufe an dezgeriad ober. D'an ampoent ma teuje a-benn d'e ober, ne c'hallje ken un dezgeriad e kement ha dezgeriad kenglotañ gant an dra. Evit kengenniñ e rank en eneb an dezgeriad chom, kentañ tra zoken dont da vezañ, ar pezh ez eo. A betra c'hoarvez e anien, kevarall a-grenn diouzh kement tra 'zo? Penaos e c'hell an dezgeriad, en ur drebout plaen en e anien, kengenniñ gant un amgen, gant an dra?

Kengenniñ amañ ne oufe talvout kevunaat ent trael traoù dizun-genezh. Anien ar c'hengenniñ a zesaveler kentoc'h diwar natur an davead-se o ren etre an dezgeriad hag an dra. Keit ma chom an kez «davead» andesavelet hag andesoliet en e anien e tiroll er goullo kement breutadur a-zivout gallusted ha dic'hallusted, a-zivout natur ha derez ar c'hengenniñ. An dezgeriad a-zivout ar pezh moneiz a «em»zave d'an dra-se e kement m'en er-zod ha ma lavar doare eus an er-zoded hervez m'en dod durc'hadur ar sell. An dezgeriad erzodiñ en e lavared a ra anv eus an dra erzodet hevelep ma 'z eo. An «hevelep-ma» a sell ouzh an er-zodiñ hag ouzh e er-zoded. Er-zodiñ a dalvez amañ, o hepkoriñ pep rakveno «bredoniel»

meinungen, das Entgegenstehenlassen*
des Dinges als Gegenstand* (VWW,
pp. 11-12).

hag «emouezoniel», kement ha
lezel an dra da c'hourzhestez evel
gourzhdrec'h.

Al. **ein Anderes**. Meur a dermen a arverer e brezhoneg war ar sterva dalc'het gant Al. *ander*, Gl. *autre*²⁴, en o zouez *amgen* (amprest Kb. *amgen* "other, different") o tec'heriañ ar c'heal "o revout a-ziforc'h, dezhañ kevarallded hennadel". Dedalvezet eo bet Br. *amgen* d'ar Vredoniezh evit merkañ "an den all dirak, ar gouzrec'h estren"²⁵ ha d'ar Jedoniezh²⁶. E testenn HEIDEGGER ez endalc'h keal un drehontusted, un allwerc'h.

Al. **vor-stellen**. Ar verb-mañ zo aet divellek e ster en arverioù boas : "erouezañ, emerouezañ ; empeniñ, dec'hmegañ, derc'hañ ; erzerc'hañ ; kas a-raok ; kas (un eurier) war raok". HEIDEGGER a ra gantañ en ur c'hemeradur mellekoc'h, o lakaat ur gedell etre ar rakger *vor-* "dirak" hag ar stirann *stellen* "lakaat, dodiñ, stalañ" dre zamant da vont hebiou d'an arverioù bredoniel hag anadennoniel eus ar ger ha dreist-holl eus an deverad *Vorstellung*²⁷. Ar pezh a zo en argraf amañ eo penaos va sell durc'haet ouzh ar pezh moneiz en "laka" dirazon, en *er-zod*. Ar verb-mañ 'm eus bet tro da arverañ c'hoazh en un droidigezh diwar arzaeladur an "anadennoniezh klasel" gant Michel HENRY²⁸. Hiroc'h a lennor war an divoud en un notenn all war HEIDEGGER²⁹. Troet eo Al. *vor-stellen* dre Gl. *appréserver* en embannadur Gallimard³⁰ ; notomp neoazh an arver eus an un ger gant Didier FRANCK da heul HUSSERL : hemañ a ra *Appräsentation, Mitgegenwärtig-machen* eus an

²⁴ Sl. La-11, pp. 225-226.

²⁵ Sl. GBLF. ¶ 137 v.

²⁶ Sl. La-10, pp. 272 hh., 282 hh.

²⁷ A-zivout Al. *vorstellen, Vorstellung*, Br. *derc'hañ*, Gl. *représenter*, sl. KIS-069, La-04, p. 56 ; GBLF. ¶¶ 1116-1124 ; La-08, p. 133 ; La-09, pp. 46, 443 ; *passim* e niv.-10-15 eus LAVAR dre ar menegvaoù.

²⁸ Sl. La-11, p. 408.

²⁹ Sl. KIS-587 – An dra hag an den e preder Heidegger, La-12, pp. 146-181.

³⁰ Daveoù a-zioc'h p. 102, n. 12.

erouezded din eus ar maen en e bezh evidon da verzhout un tu anezhañ nemetken³¹.

Al. **Entgegenstehenlassen**. Ar c'henstrollad liesek-mañ a ro furm d'un devez heidegerek pennañ, dezgeriet e lec'h all evel *Seinlassen der Dinge* "lezel an traoù da vout, gadiñ an traoù"³². Al. *stehen* "bezañ en e sav"³³ a gaver e yezh ar preder e rezh ar stirann *-stand*. Heñvel dra, ar rakger *gegen-* a ra ar brederourion gantañ evit merkañ al load "a-dal da, ouzh", da skouer load an dra dirak an den. An araogenn ha rakger Al. *entgegen(-)*, azveret gantañ durc'hadur ster *gegen-*, a zegas ar c'heal "(dont) a-ziarbenn da". An termen en e bezh a dalvez enta kement ha "lezel (an dra) da sevel dirazon a-ziarbenn (din)". Kinnig a ran adkemer keal ar "bezañ stalet en e sav" diwar-bouez ar verb Br. *estez* (hBr. *ested, estid*, Kb. *eistedd* "aros, trigo"³⁴) ha luniañ *gourzhestez*. Gallout a rafed ouzhpennañ keal an dialusk dec'heriet gant Al. *entgegen* dre gentradiañ Br. *diourzh-* diwar-bouez an eilrakger *di-* kreñvaat (evel a gaver e Br. *diorren, diogel, diouganañ, dioubarzhañ*, h.a.³⁵), hogen ar brezhoneg, brasoc'h gantañ damant an armerzhañ, n'eo ket an alamaneg !

Al. **Gegenstand**. Evel gwelet a-zioc'h, ster mellek ar ger zo "pezh a zo en e sav a-dal da, ouzh". Roet e voe Al. *Gegenstand* da gevatal da La. *objectum* "pezh a zo taolet dirak" ebarzhet e yezh ar preder gant ar Skolastik en roe e unan da gevatal da Gr. *provblhma* "pezh a zo taolet dirak an unan, skoilh, kraf, argraf, kudenn". E yezh ar pemdez ez eo deuet Al. *Gegenstand* da dalvoud kement ha "tra, traezenn, divoud, danvez" evel Gl. *objet* hag ivez "abeg, arbenn". Ar brederourion o deus dalc'het Al. *Objekt* en o yezh koulskoude. HUSSERL da skouer a emvataas eus an daouad o tebarzhañ da

³¹ Sl. La-12, pp. 81 hh. En e levr *Chair et Corps*, Minuit, 1981, e ra Didier FRANCK gant an troidigezhioù Gl. *co-présentation, comprésentation, apprésentation* ; diouzh va zu e 'm eus kinniget : Br. *kengantvout, degantvout*.

³² Sl. SEINLASSEN DER DINGE, La-12, pp. 160-163.

³³ Br. *sav*, o tont eus Pd. **stab-*, zo dezhañ an un gwrizienn Ie. **sta#* ha da Al. *stehen, Sz. stand*.

³⁴ Sl. GPC 1200 ; DGVB 167.

³⁵ Sl. La-09, pp. 319, 321 ; sl. ivez *diougonañ*, La-09, p. 421 ; *diounit*, La-10, p. 19 ; *diourmat*, La-09, pp. 196, 208 ; *diouvegañ*, La-10, p. 390 ; *diouvennañ*, La-10, p. 14 ; *diouzañv*, GEAK. p. 225 ; *diouzañver*, La-03, pp. 5 hh. ; *diouzerc'h, diouzerc'hañ*, La-10, p. 233.

Objekt ul load enmanus d'an emouezañ (Al. *Noema* ivez, Br. *ergorad*, Gl. *objet intentionnel*³⁶) ha da *Gegenstand* ul load er bed, trehontus d'an emouezañ (Br. *gourzhergor*³⁷). Un arver all a ra HEIDEGGER eus *Gegenstand*. Endra ra HUSSERL anezhañ ur blein-bed e gwerc'helezh an traoù a-gevenep d'ur blein-bred e gwerc'helezh an emouezañ, e sell HEIDEGGER ouzh ur werc'helezh hepken, hini an-dud-hag-an-traoù, ne zire ket an den d'an emouezañ (seul gent a se d'an emouezañ trehontel) : emañ an dra a-dal d'an den, emañ an den ouzh an dra ; etrezo, ouzhpenn un davead goubarel lakaet a drede parzh, e vez un darempred, un emgav louer³⁸.

Ne c'haller ket reiñ an hevelep kevatal brezhonek da Al. *Gegenstand* hervez HEIDEGGER ha hervez HUSSERL. Br. *gourzhergor*, *gourzhambred*³⁹, zo warno merk an Anadennoniezh, deveret ma 'z eo hennezh diwar Br. *ergorañ*, kevatal da Al. *Noesis* ha damgenster da Br. *emouezañ* ha hemañ diwar *ambredañ* (Al. *Intentionalität*), meizad anadennoniel all. Kinnig a ran ober gant Br. *gourzhdrec'h*, amprest Kb. *gwrthdrioch*, *gwrthrych* "object, anything visible or tangible, material thing"⁴⁰, arveret c'hoazh, intentet ent vellek "pezh a sav *ouzh* eneb ar *gouzrec'h*"⁴¹; endalc'het e voed ivez d'e arverañ er studi eus dec'havaeladur e amved gant al loen⁴².

Pehini eo enta darempred an den hag an dra oc'h estez outañ ?

Das Entgegenstehende* muß als das so Gestellte* ein offenes Entgegen* durchmessen und dabei doch in sich als das Ding stehenbleiben und als ein Ständiges sich zeigen. Dieses Erscheinen des Dinges im Durchmessen eines Entgegen vollzieht sich innerhalb eines Offenen*, dessen Offenheit* vom Vorstellen nicht

Ar gourzhesteziat, er stumm-se endeeun, a rank reiñ ment d'ur gevranc digor ha war un dro derc'hel da vezañ an dra ennañ e unan ha da erzerc'hañ evel trebad. Seurt anadiñ eus an dra e ser ar reiñ ment d'ur gevranc a vez kaset da benn e-barzh un digor nad eo ket bet graet e zigordet gant an

³⁶ Sl. Da-64, p. 63 ; La-01, pp. 63 hh.

³⁷ Sl. Da-64, p. 74 ; La-01, *ibid*.

³⁸ Sl. KIS-587 – An dra hag an den e preder Heidegger, La-12, pp. 146-181.

³⁹ Sl. La-08, p. 349.

⁴⁰ GPC 1732.

⁴¹ La-11, p. 323.

⁴² Sl. KIS-552 – Al loen evel gouzrec'h, La-11, pp. 328-335, 332-335 pergen.

erst geschaffen, sondern je nur als ein Bezugsbereich* bezogen und übernommen wird. Die Beziehung des vorstellenden Aussagens auf das Ding ist der Vollzug jenes Verhältnisses*, das sich ursprünglich und jeweils als ein Verhalten* zum Schwingen bringt. Alles Verhalten aber hat seine Auszeichnung darin, daß es, im Offenen stehend, je an ein Offenbares* als ein solches sich hält. Das so und im strengen Sinne allein Offenbare wird frühzeitig im abendländischen Denken als »das Anwesende*« erfahren und seit langem »das Seiende« genannt (VWW, p. 12).

erzodiñ, met a zo gouzalc'het hag ensammet gant hemañ evel ur vaezienn daremprediñ. An daveadur d'an dra eus an dezgeriad erzodiñ zo kefleuniadur ar c'heñveriad-se a c'hoarvez a-gentandon ha bewech evel luskadur un ergeñveriñ. Dezverk pep ergeñveriñ zo, en ur venel e-barzh an digor, derc'hel bepred d'an erzerc'h e kement ha henn. Ar pezh n'eus nemetañ evel-se erzerc'h er ster strizh a voe anglevet abred gant preder Kornog evel «ar gwerc'houez» hag anvet gwerso ar «beziat».

Al. das Entgegenstehende. Adkavout a reer Al. *entgegenstehen*, Br. *gourzhestez* "bezañ en e sav a-ziarbenn da" (sl. a-zioc'h) e rezh al ledverb pennanvaet. Tro hon eus bet c'hoazh da drozañ reizhenn 1907 (en ur vennigañ ar reizherion) dre zerc'hel digemm skrivad an adanv pennanvaet: "*ar bout*⁴³", "*ar beziat*⁴⁴", "*ar matematek*⁴⁵" war-benn merkañ ur c'hemeradur hollekoc'h. Ar *gourzhesteziat* ne ra ket anv eus un dra dibarek o c'hourzhestez (a ve *ur gourzhesteziad*), met eus ar perzh bezañ o c'hourzhestez.

Al. das Gestellte. HEIDEGGER a ra anv eus an dra, n'eo ket ouzh e ambredañ e doare ar brederourion gent, KANT ha HUSSERL pergen, met evel "ar pezh a zo o c'hourzhestez d'an den". Da envel aoz an ergorenn devezout nevez-se e ra gant *Gestelltes*, adanor pennanvaet *stellen* "lakaat, dodañ", oc'h adkemer e se an durc'hadur ster a ro da *stellen* e *vor-stellen* (sl. a-zioc'h). Termet 'm eus da zerc'hel gant ar c'hevatal a 'm eus roet da *stellen* e *vor-stellen* ha da dreiñ Al. *Gestelltes* dre Br. *doded*, rak doujañ a raen na ve brellet intentidigezh ar ger-mañ gant steriegezh puilh Br. *dodiñ* hag e zevedadoù, en Anadennoniezh pergen — ha daoust ma kaver Al. "*als das so Gestellte*" troet gant de WAELHENS ha BIEMEL e Gl. "*sous ce mode de position*". Gwell 'm eus

⁴³ Sl. La-10, p. 241.

⁴⁴ Sl. La-11, p. 63.

⁴⁵ Sl. La-12, p. 129.

kavet mont d'un termen divoasoc'h e yezh ar preder, a zo *stumm* : ar pezh a zo o c'hourzhestez zo ur *stumm* kemeret gant an dra. A du 'rall, na ziwelomp ket skalfad steriegezh Br. *stumm* ha dreist-holl Kb. *ystum* "gesture, sign, posture, pose, bearing ; position, condition, form, shape ; [...]"⁴⁶.

Al. **Entgegen**. An aozer, o pennanvaat an araogenn ha rannig verb *entgegen*, a ra ganti er ster "(an) dont a-ziarbenn, (an) emgavout gant". Da gevatal d'ar pennanv e kinnigan Br. *kevränk*. Tro hon eus bet da arverañ an termen hervez lies kemeradur⁴⁷ : "dont a-ziarbenn" ha "stourm". Ken kozh hag ar ger eo ar c'hemeradur "(an) dont a-ziarbenn, (ar) c'hejañ". Merkomp emañ gant Al. *entgegen* ivez an daou geal "kejañ" ha "stourm".

Al. **das Offene, die Offenheit, das Offenbare**. Emaomp aze dirak termenoù eizik eus yezh HEIDEGGER. Kennotadur egorel zo dezho — un egorelezh avat n'he deus netra d'ober gant "an egorelezh alvezel pe jedoniell⁴⁸". A hevelep natur egorel eo *das Offene (an digor)* ma c'hoarvez ar gevränk etre an den hag an dra ha, dre ledanviñ, e komz an aozer a *ein offenes Entgegen (ur gevränk digor)*. Ar brezhoneg avat ned eo ket evit mont da heul ha sevel deveradoù diwar *digor* evel ma ra an alamaneg diwar *offen : Offenheit* a zegouezh en hon yezh e rezh *digorded ; offenbar* peurliesañ e rezh *naou*⁴⁹, *erzerc'h* ; *das Offenbare* e rezh *ar pezh (a zo) erzerc'h, an erzerc'h ; Offenbarkeit* e rezh *naouded*⁵⁰, *erzerc'hted*⁵¹, *erzerc'hadur*⁵² ; *offenbaren* e rezh *diskuliañ*⁵³.

⁴⁶ Sl. GPC 3867.

⁴⁷ Sl. La-03, pp. 71-72 ("rencontre, combat") ; *Emsav* 20, p. 240 ("Kevränk nevidel, pe kevränk armerzhel a reer eus o c'hejadenn [an neviderion], – kevränk a dalvez war un dro "kejadenn" hag "emgann"") ; GEAK. p. 205 (RENCONTRE (confrontation) kevränk b.) ; La-14, p. 169 (Br. kevränkel "véhiculaire"). Sl. ivez *Hor Yezh* 42, pp. 5-8 (meneg eus ar c'heveleb hIw. -comraic < *com-ro-icc "en em gavout gant") ; DGVB 126 ("CUURANC « rassemblement, ost » [...] pourrait se traduire mieux encore par les sens du français « rencontre » [...]").

⁴⁸ Sl. La-12, p. 176.

⁴⁹ Sl. La-12, pp. 149, n. 2, 177, n. 1.

⁵⁰ Sl. La-12, p. 177, n. 1.

⁵¹ Sl. La-14, p. 102.

⁵² Sl. La-14, p. 98.

⁵³ Sl. La-14, p. 97.

Meneg zo d'ober amañ eus un termen nes da *Offenheit* e preder HEIDEGGER : *Lichtung*, (Br. *frankizenn*⁵⁴, *heolienn*). An daou c'her a gaver boaziet kichen ha kichen en e oberoù, da skouer en e lizher da Jean BEAUFRET : “*Er [der Mensch] steht in die Offenheit des Seins hinaus. [...] Dergestalt geworfen steht der Mensch « in » der Offenheit des Seins. « Welt » is die Lichtung des Seins, in die der Mensch aus seinem geworfenen Wesen her heraussteht*⁵⁵” (“*An den a ezsav e digorded ar bout. [...] Adavet en doare-se emañ an den en e sav « e-barzh » digorded ar bout. « Ar bed » zo heolienn ar bout ma eskor an den diouzh e anien adavidik*”).

Al. **Bezugsbereich.** E-lec'h *Beziehung* e tibab HEIDEGGER amañ un termen a gentiezh gantañ : *Bezug*, louerekoc'h e gennotadur. A se e kavan gwell treiñ dre Br. *maezienn daremprediñ* eget dre *vaezienn daveiñ*... Notomp e ra an droerion c'hallek gant *champ de relation*.

Al. **Verhältnis, Verhalten.** Kreizomp hon evezh war an arver a ra HEIDEGGER eus *Verhältnis* en arroud-mañ. An aters a glask respont dezhañ a c'hallfed dezrevell : pe liamm zo etrezomp hag an traoù ? Emaomp *ouzh an dra* ; *Sein bei* (*bezañ ouzh*), an *Aufenthalt bei* (*arsaviñ ouzh*) eo hon savlec'h en e geñver ; “*emaomp e nes an dra, amezegiezh, hogos kerentiezhañ zo etrezomp hag eñ*⁵⁶” hag an darempred nesaek-se a ra dimp tizhout gwirder an dra. En arroud a studiomp e striv HEIDEGGER da vont donoc'h e natur al liamm. Teir elfenn zo angorzhet : an den, an dra, an dezgeriad, eleze pezh a ergan an den a-zivout an dra. Anaout a reomp doazhadur HUSSERL : an den a ampar an dra dre ar merzhout, e gantvout a ra ; an argraf eo deskrivañ an doareoù en deus an emouezañ da deurel e roued evit deren e-barzh ar c'helc'h treuzwelus a enmanusted ez eo eñ anaoudegezhioù eus ar c'helc'h demer a drehontusted ez eo gwerc'helezh an traoù. Hervez HEIDEGGER, an den a erzod an dra dre an dezgeriañ ; hevelep erzodiñ a c'hoarvez e ser ur c'heñver dibar e-barzh un digor, un egor dispaket etre an den hag an dra. Er vaezienn daremprediñ ez eo an kez digor, e teu an dra a-ziarbenn d'an den, hag ez a an den d'an dra diwar-bouez un dezgeriad oc'h erzodiñ an dra. Eus hevelep

⁵⁴ E La-11, p. 126 e ran gant “*frankizenn ar boud*” evit treiñ Gl. “*clairière de l'être*” arveret gant MERLEAU-PONTY o taveiñ anat d'an termen heidegerek.

⁵⁵ Martin HEIDEGGER, *Lettre sur l'Humanisme (Über den Humanismus)* bilingue, texte allemand traduit et présenté par Rogen MUNIER, Aubier, 1964, pp. 130-132.

⁵⁶ Sl. KIS-587 – An dra hag an den e preder Heidegger, La-12, pp. 146-181, 147-149 pergen.

liamm kemplezh kefleuniet gant an dezgeriad erzodiñ e ra HEIDEGGER ur *Verhältnis*. Da dreñ e brezhoneg an termen-mañ e 'm eus kavet gwell lezel a-gostez kevatalioù Al. *Verhältnis* en e gemeradurioù boas : *davead*, *diazalc'h*, *darempred* ne oufent dec'heriañ nemet un arvez eus ar meizad. Aet on d'un termen a voe arveret en niverennoù kentañ *Preder* a-gevatal peurliesañ da Gl.Sz. *relation : keñveriad*⁵⁷. Notomp ar c'heveleb Kb. *cyfeiriad* "direction, aim ; trend ; reference, allusion"⁵⁸. Da notañ ivez e ra aozerion an droidigezh c'hallek gant *référence* da gevatal da Al. *Verhältnis* er c'hemeradur a studiomp.

Kefleuniet e vez an darempred dibar etre den ha tra, ar *Verhältnis*, diwar gentod an den, kentod a ra HEIDEGGER ur *Verhalten* anezhañ. Un arver digent a ra avat eus an termen. Er yezh voutin e talvez Al. *verhalten* "derc'hel war, astaliñ, herzel", Al. *sich verhalten* "emzerc'hel, emren" ; korvoet eo bet ar c'hemeradurioù-mañ diwezhañ gant ar Vredoniezh a ro d'ar pennanv *Verhalten* ar sterioù "emzalc'h, monedigezh, ersav, realezh". Kentoc'h eget engwezhañ unan eus an termennoù-mañ en arver heidegerek, e'm eus kavet gwell amprestañ ar verb *ergeñverin* digant an Anadennoiezh he doa eñ amprestet he unan digant ar Yezhoniezh : "[...] an *ergeñverin*, *intentet evel bukañ a-berzh ar gouzrec'h ouzh an dra [...]*. Da evezhiañ eo ne arveromp ket amañ [...] « *ergeñverin* » e kemeradur ar yezhoniezh (*rener : an arouez*), *met e kemeradur an anadennoiezh, evel o verkañ ur mod eus an ambredañ (rener : ar gouzrec'h)*⁵⁹." N'emañ ket pell enta an *ergeñverin* er c'hemeradur anadennoiel diouzh ar *Verhalten* heidegerek ; ar c'hemm nemetañ eo e ra an Anadennoiezh eus an *ergeñverin* ur mod eus an ambredañ, eleze un arc'hwel eus an emouezañ, eus an anaout enta, tra ma venn HEIDEGGER ren e holc'h

⁵⁷ Sl. *Moneadur an anevaled*, Preder, eil kaier, Nevez-amzer 1958 : "*seul wech ma strishaer an evezh war ar c'heñveriadoù fiziologek rik*", p. 15. Drouiz TAL-HOUARN, *An Amzer, an Ec'honder*, eil emb., Preder, trede kaier, Gouere 1958 : "*Gant-se n'oufe an AMZER dont a geñveriad gant ar Beurbadelezh nemet a-ziwar-bouez un nac'hadur e vefe*", p. 17 ; "*An AMZER, ha n'eus ket anezhi e reizh « boud », a zo anezhi evelato, e reizh « keñveriad »*" (p. 19). Goulc'hen PENNAOD, *Ur gudenn Vannouriezh*, Preder, pempet kaier, trede trimiziad 1959 : "*ALGÈBRE [...] hentenn hollek da stennañ keñveriadoù ha kevreizhennoù ar matematik hag al logik dre arouezioù, pe riñvelloù*" (p. 32). ABANNA, *Geriadur a Gorfadurezh, Rann 1*, Preder, 11t kaier, Meurzh 1960 : "*ur rouedad a geñveriadoù diniver*" (p. iiij).

⁵⁸ Sl. GPC 690.

⁵⁹ La-08, p. 517.

trema ar bout. N'on ket dilaouen ivez oc'h adkavout etre *keñveriad* hag *ergeñverin* ur gerentiezh furmel damheñvel ouzh ar gerentiezh a lak an devezour alaman etre *Verhältnis* ha *Verhalten* !

Al. **das Anwesende**. Al. *anwesend* a dalvez kement ha "bezant, erouez" ha *die Anwesenden* kement hag "an dud vezant, an dud a c'hoarvez udb. a-ouez dezho". Notomp ar forc'hellegezh a zo en dro da Al. *anwesend* evel en dro da Br. *a-ouez* : pa ra A udb. *a-ouez* da B, emañ B kenkoulz all *a-ouez* da A⁶⁰. Forc'hellegezh hounnezh a gaver abaoe an amzerioù koshañ en termenou a lignez gant Br. *gouez*, *gwez*, Kb. *gwflydd* "bezañs", *gwedd* "gwez, arvez, neuz" : a-dal da Gr. *ei\do* " "furm, gwez" emañ La. *u* "(de(o "gwelout" ; muioc'h : Gr. *ei[dw* "gwelout ; emreiñ da welout" ; e predeneg, diskennidi **u^a(e)di-* zo ganto an durc'hadurioù ster "gwelout" ha "naouiñ"; ur rikladur ster heñvel a stader etre Br. *gouez*, *gouezvoud*, *gwez* ha *gouzout*, etre Kb. *gwflydd*, *gwyddfod*, "bezañs, evezh" *gwedd* ha *gwybod* "gouzout"⁶¹. Koulskoude, e testenn HEIDEGGER n'eus ket forc'hellegezh en arver *das Anwesende* : pezh a zo erzerc'h dirak an den eo. Daou dermen brezhonek zo kuit a forc'hellegezh : *gouezvoud*⁶² (amprest Kb. *gwyddfod*) o verkañ ar vezañs louer, *gwerc'houez*⁶³ o verkañ ar vezañs werc'hel. An diemsav gant *gouezvoud* eo ar c'hennotadur "boudel" — skoemp bepred pa vez anv da vont e preder HEIDEGGER ; ar splet a zo en eneb gant *gwerc'houez* eo bezañ arveret gant ur ster nes en Anadennoniezh : HUSSERL a gomz eus doare an dra a-dal d'an emouezañ, HEIDEGGER eus doare an dra e-barzh maezienn ar gevrank etre den ha tra, nemet e sell an eil hag egile ouzh bezañs werc'hel an dra ; alese an droidigezh *ar gwerc'houez* a ginnigan evit *das Anwesende* en destenn a studiomp.

⁶⁰ Sl. KIS-068 – Gl. **présent, présence, présentifier**, La-04, pp. 51-53.

⁶¹ Un dro vred a ve a-walc'h eno. Hervez a gonte Jacques LACAN, un deiz m'edo e bourzh ur vag pesketa eus Douarnenez e tiskouezas ar mestrou dezhañ ur voest vir war neuñv dirazo, en ur c'houlenn : "Ar voest-se, te a wel anezhi, hi avat ha gwelout a ra ac'hanout ?"

⁶² Kentañ reveziadenn Br. *gouezvoud* a gaver e Da-64, p. 72 ; sl. ivez La-04, p. 52 ; evit an arver arbennik graet eus ar ger er Bredelfennerezh, sl. GBLF. ¶ 485.

⁶³ Sl. KIS-457 – Gl. **en personne**, La-10, p. 207 ; sl. ivez La-12, p. 344, n. 1 : treiñ a ran dre Br. *gwerc'houez* an droienn *die leibhaftige Selbstgegenwart* arveret gant HUSSERL evit ober meiz war ar vezañs werc'hel dirazon eus an dra a verzhan.

Pe zialc'h zo enta etre an ergeñveriñ, ar beziat, an dezgeriad hag ar warded ?

Das Verhalten ist offenständig* zum Seienden. Jeder offenständige Bezug* ist Verhalten. Je nach der Art des Seienden und der Weise des Verhaltens ist die Offenständigkeit des Menschen verschieden. Jedes Werken und Verrichten, alles Handeln und Berechnen hält sich* und steht im Offenen eines Bezirks, innerhalb dessen das Seiende als das, was es ist und wie es ist, sich eigens stellen und sagbar werden kann. Dazu kommt es nur, wenn das Seiende selbst vorstellig wird* beim vorstellenden Aus-sagen, so daß dieses sich einer Weisung unterstellt, das Seiende so-wie es ist, zu sagen. Indem das Aussagen solcher Weisung folgt, richtet es sich nach dem Seienden. Das dergestalt sich anweisende Sagen ist richtig* (wahr). Das so Gesagte ist das Richtige (Wahre).

Die Aussage hat ihre Richtigkeit zu Lehen von der Offenständigkeit des Verhaltens ; denn nur durch diese kann überhaupt Offenbares zum Richtmaß werden für die vor-stellende Angleichung. Das offenständige Verhalten selbst muß dieses Maß sich anweisen lassen. Das bedeutet : es muß eine Vorgabe des Richtmaßes für alles Vorstellen übernehmen. Dies gehört zur Offenständigkeit des Verhaltens. Wenn aber nur durch diese Offenständigkeit des Verhaltens die Richtigkeit (Wahrheit) der Aussage möglich wird, dann muß das, was die Richtigkeit erst ermöglicht, mit ursprünglicherem Recht als das Wesen der Wahrheit gelten.

Digor war ar beziat e vez an ergeñveriñ. Un ergeñveriñ eo pep darempred war zigor. Hervez natur ar beziat ha mod an ergeñveriñ e kemm arzigordet an den. Pep ober ha seveniñ, kement gwezhiañ ha rakjediñ a arzalc'h hag a van en esaou digor un amgant ma c'hell ar beziat emzodiñ end-eeun ha lakaat lavaradus petra eo ha penaos emañ. Se ne c'hoarvez nemet pa emc'houvonn ar beziat e unan dre an dezgeriad an erzod e doare ma sent hemañ ouzh an erlev da lavarout ar beziat hevelep—ma 'z eo. E kement ma heuilh an kez erlev ez emreizh an dezgeriad diouzh ar beziat. Ken ez eo reizh (gwir) al lavarout oc'h emerleviañ. E se, al lavared zo ar reizh (ar gwir).

An dezgeriad en deus da amprestañ e reizhded diouzh arzigordet an ergeñveriñ ; rak n'eo nemet dre houmañ e c'hell dre vras ar pezh a zo erzerc'h dont da vezañ ar muzul stur evit ar c'hengannadur en er-zodiñ. An ergeñveriñ arzigor e unan a rank lezel ar muzul-se d'e leviañ. A dalvez e rank an ergeñveriñ darbenn an debarzh a-rakwez eus ar muzul stur evit pep erzodiñ. Piaou eo se da arzigordet an ergeñveriñ. Hogen mard eo hepken dre berzh arzigordet an ergeñveriñ ez eo bezus reizhded (gwarded) an dezgeriad, neuze e rank ar pezh a laka bezus ar reizhded kaout ur gwir andoniekoc'h da vezañ sellet evel anien ar warded.

Damit fällt die herkömmliche und ausschließliche Zuweisung der Wahrheit an die Aussage als ihren einzigen Wesensort dahin. Wahrheit ist nicht ursprünglich im Satz beheimatet. Zugleich aber erhebt sich die Frage nach dem Grunde der inneren Möglichkeit des offenständigen und ein Richtmaß vorgebenden Verhaltens, welche Möglichkeit allein der Satzrichtigkeit das Ansehen leiht, überhaupt das Wesen der Wahrheit zu erfüllen (VWW, pp. 12-13).

Ac'hano ez a da get an debarzhadur boas ha digen eus ar warded d'an dezgeriad evel d'al lec'h anienel nemetañ anezhi. Ar warded n'emañ ket annezlec'hiet a-gentandon en erganad. War un dro avat e sav argraf ar sol a zo da vezusted enien an ergeñverañ arzigor ha kentradus d'ur muzul stur evitañ ; diouzh ar vezusted-se hepken a-benn ar fin ez amprest reizhded an erganad an neuz da seveniñ anien ar warded.

Al. **offenständig**. "O chom digor" ; ar gedrann *ständig* a ro pouez d'ar c'heal "pad". E brezhoneg e c'haller deouezañ keal ar pad : pe dre arverañ ar c'hevor reol : *digor e vez* ; pe diwar-bouez an droienn *war* + furm goazh an adanor : *war zigor* diouzh patrom *war enaou* ; pe dre rakgeraat an araogenn *âr* ouzh an kez furm goazh : *arzigor*, luniad hemañ oc'h araezañ sevel deveradoù evel *arzigorded* (Al. *Offenständigkeit*). Notomp e kaver en embannadur Gallimard *ouvert* hep mui a-dal da *offenständig* hag *apérité* a-dal da *Offenständigkeit*.

Al. **Bezug**. Sl. a-zioc'h an notenn a-zivout Al. *Bezugsbereich*. An droerion c'hallek a lak *relation d'ouverture* a-dal da *offenständige Bezug*.

Al. **sich halten**. Ent furmel e klot an daou verb Al. *sich halten* ha Br. *emzerc'hel* nemet e forc'h o steriegezh war ur poent da nebeutañ. Unan eus kemeradurioù *sich halten* n'emañ ket gant e geveleb brezhonek : "derc'hel da vezañ en ul lec'h pe en ur stad" ; ha ne gaver ket gant *sich halten* ar c'hemeradur-mañ eus *emzerc'hel* : "derc'hel war an unan, moustrañ war / herzel ouzh al luskou bred an unan". En alamaneg, evel e galleg, aesoc'h eget e brezhoneg, e vez amprestet merk an emober evit dec'heriañ kealioù all, sk. : Al. *das Wetter hält sich*, Gl. *le (beau) temps se maintient* (dre un dareulad dremmegañ e prester emober d'an amzer) tra ma tremen ar brezhoneg gant : *(ken)derc'hel/ padout a ra an amzer vrav*. Gwell e 'm eus kavet na astenn steriegezh Br. *emzerc'hel* ha na ouzhpennañ dezhi ar c'hemeradur "derc'hel

da vezañ" ha treiñ *hält sich* amañ dre *a arzalc'h* — o kempenn steriegezh *arzerc'hel* dre ouzhpennañ d'ar verb un arver antrazeat⁶⁴.

Al. **vorstellig werden**. E yezh ar gwir e talvez an droienn-mañ "ervennañ ouzh, kas ur reked da". Anat eo e tro HEIDEGGER e sell ouzh *vorstellen* "emerouezañ, emginnig" : er gevrank etre an den hag an dra, ez eztaol an den un dezgeriad hag ez emginnig an dra da vezañ divoud an dezgeriad evel ma ra an neb a c'houverner⁶⁵ pe a emc'houvern evit bezañ endorniet en ur stael. An droerion c'hallek a ra amañ gant un tun skrivadurel : "*l'étant même se pro-pose*" a-dal da "*das Seiende selbst vorstellig wird*".

Al. **sich richten nach, richtig, das Richtige, die Richtigkeit**. Goude arverañ ar c'herienn *sich richten nach* "emreizhañ diouzh", e ra HEIDEGGER gant deveradoù all *richten* en ur zerc'hel warno an hevelep kemeradur. E heuliet 'm eus o terc'hel an un arver gant Br. *reizhañ* daoust ma 'z eo ken diskalfet steriegezh Br. *reizh*, *reizhañ* ha hini Al. *recht*, *richten* : treiñ a ran Al. *richtig* dre Br. *reizh*, Al. *das Richtige* dre Br. *ar reizh*, Al. *Richtigkeit* dre Br. *reizhded*. Tuet e ven koulskoude da luniañ termenoù a rofe un dec'heriadur resisoc'h d'ar meizad angorzhet en destenn, ha se dre rakgeraat an araogenñ spizañ *diouzh* : *diourzhreizhañ*, *diourzhreizh*, h.a. (sl. p. 107 a-zioc'h)⁶⁶

⁶⁴ VALLÉE a dreuzkasas ster divezel ar verb *derc'hel* (*war al luskou an unan*) d'ar pennanvioù *dalc'h*, *emzalc'h* hag a lezas ar re-mañ da wiskañ un eil kemeradur, neptu, o lakae da rannañ o sterva gant *ersav*, *real* — rikladur ster na c'hoarvezas ket gant *derc'hel* na gant *emzerc'hel*. Sl. La-09, pp. 409-410.

⁶⁵ A-zivout *gouvennañ*, sl. GEAK. v° PRÉSENTATION, p. 182 ; PRESENTIR, p. 183 ; La-09, p. 287.

⁶⁶ Kounaomp ar studi a voe boulc'het gant Y. PLERGER war ar spizadur ster ar verboù gant an araogennoù : "Ar bervoù araogenñ eilster", *Hor Yezh* 16/17 (rummad nevez), 1961, pp. 3-56.

Eizh chabistr a ya d'ober *Vom Wesen der Wahrheit*. Daoust ma 'z eo mennad pennañ an notenn-mañ studiañ un nebeut termenou a brederouriezh evit gounit en o sigur binvioù dezevout nevez, e'm bije karet lakaat e brezhoneg al levr en e bezh na pa ve evit ober ur pennad hent gant digunvesañ prederour an 20^t kantved. O jediñ avat an amzer ret — ur c'hwech mizvezh bennak — eo bet gwell ganin tremen gant troidigezh an eil chabistr en e bezh (e-doug an teir sizhunvezh c'hrizias eus “deizioù ar c'hi” !) Neoazh e karfen reiñ un alberz eus ar chabistroù all ha lakaat a-wel un nebeut termenou a zo evel postou arroudennañ war *wenodoù koadeier*⁶⁷ ar prederour.

Er *Chabistr kentañ*, “Der geläufige Begriff der Wahrheit”, (“*Meizadur boaziek ar warded*”), e ra HEIDEGGER an dro eus despizadurioù ar warded o kregiñ gant ar skiant “vat” : pezh a zo *gwir* eo pezh a zo “rez d’ar reiz”, o kenderc’hel gant intentadurioù boutin eus ar ger : *gwir* a dalvez “gwerc’hel”, “diles”, hag o tegouezhout gant ergraf ar *veritas* er brederouriezh klasel : *veritas est adæquatio intellectus ad rem* (ar warded zo kevazasted ar reiz diouzh an dra⁶⁸). Ar warded intentet en doare-se, pe warded an dezgeriad (an erganad, ar barnad), ned eo gallus nemet ha soliet e ve war warded an dra, eleze war *adæquatio rei ad intellectum* (kevazasted an dra diouzh ar reiz) — keal a zo e orin er feiz kristen : ar warded evel kevazasted an dra diouzh reiz Doue krouer zo gwarant ar warded evel kevazasted reiz an den (krouet ivez) diouzh an dra krouet. Koulskoude, mar erlec’hier ouzh ar gredenn en urzh doueel ar grouadelezh mennoz un urzh a ’r bed intentet evel “die Planbarkeit aller Gegenstände durch die Weltvernunft⁶⁹” (p. 9) “*steuñvadusted an holl ergorennoù dre berzh poell ar bed*” ha mar kentreer emañ reiz an den amparet ivez hervez an un poell, ez adkaver un hengoun a ra eus ar warded ar

⁶⁷ Mousdave d’ul levr all gant HEIDEGGER : *Holzwege*, Klostermann, Frankfurt am Main, 1950. Setu linennoù kentañ al levr : “Im Holz sind Wege, die meist verwachsen jäh im Unbegangen aufhören. Sie heißen Holzwege.” (“*Er c’hoadoù e vez peurliesañ hentoù kenkizet gant ar geot a ya trumm da netra, en anergerzh. Gwenodoù koadeier a reer anezho.*”) Troidigezh c’hallek al levr gant Wolfgang BROKMEIER zo dindan an titl : *Chemins qui ne mènent nulle part*, Gallimard, 1962.

⁶⁸ War an divoud, lenn Jean WAHL, *Introduction à la pensée de Heidegger*, Le Livre de Poche, 1998 ; sl. KIS-587 – An dra hag an den e preder Heidegger, La-12, pp. 146-181, 147-149 pergen.

⁶⁹ Kavout a reer arzalet diouzh ur savboent all kenglotadur “ar poell er spered” hag “ar poell en traoù” e KIS-516 – Pennaenn an arun, La-11, pp. 51-64.

c'henglotadur (*Übereinstimmung*, *ομοιωνσι*) eus un dezgeriad (*Aussage*, *λογος*) gant un dra (*Sache*, *πραγμα*) (p. 10).

Titl an **Trede chabistr** zo : “Der Grund der Ermöglichung einer Richtigkeit” (“*Sol bezusaat ur reizhded*”). Evel m'hon eus gwelet e tiskouez HEIDEGGER n'emañ ket lec'h ar warded en dezgeriad (en erganad, er barnad) sellet evel diskuliadur an un poell er reiz hag en dra. Lec'h ar warded zo da glask e kostez un darempred dibar, nesaek, e-barzh digor ur gevrank etre an den hag an dra. Ar chabistr-mañ a zleimp un deiz distreiñ warnañ, rak ennañ emañ marteze unan eus degasadennoù pennañ HEIDEGGER. E ziverrañ a gredin dre venegiñ ur frazenn anezhañ : “Das Wesen der Wahrheit, als Richtigkeit der Aussage verstanden, ist die Freiheit” (p. 14) “*Anien ar warded, reizet evel reizhded an dezgeriad, eo ar rezid.*”

Ar **Pevare chabistr** : “Das Wesen der Freiheit” (“*Anien ar rezid*”) a lak an ere etre gwarded, rezid, menev, istor.

Freiheit enthüllt sich jetzt als das Seinlassen von Seiendem. [...] Seinlassen ist das Sicheinlassen auf das Seiende. [...] Seinlassen — das Seiende nämlich als das Seiende, das es ist — bedeutet, sich einlassen auf das Offene und dessen Offenheit, in die jegliches Seiende hereinsteht, das jene gleichsam mit sich bringt. Dieses Offene hat das abendländische Denken in seinem Anfang begriffen als *ta ; ajlhqeva*, das Unverborgene*. Wenn wir *ajlhvqeia* statt mit »Wahrheit« durch »Unverborgenheit*« übersetzen, dann ist diese Übersetzung nicht nur »wörtlicher«, sondern sie enthält die Weisung, den gewohnten Begriff der Wahrheit im Sinne der Richtigkeit der Aussage um- und zurückzudenken in jenes noch Unbegriffene der Entborgenheit* und

*Ar rezid a emziskoach bremañ evel gadiñ ar beziat*⁷⁰. [...] *Ar gadiñ, al lezel da vout zo an emlezel da vont d'ar beziat. [...] Lezel da vout — ar beziat, eleze evel ar beziat ez eo — a dalvez emlezel da vont d'an digor ha d'e zigordet, ma teu tre pep beziat da chom hag a zo degaset gant pep beziat koulz lavarout. An kez digor en deus preder Kornog en e zerou e ergrafet evel ta ; ajlhqeva, an ankuzh. Pa droomp ajlhvqeia dre «ankuzhded» e-lec'h dre «gwarded», an droidigezh n'eo ket hepken «diarlennoc'h» ez eo, met enni emañ ar gwehent da zistreiñ war geal boas ar warded ha d'e addezevout er ster eus reizhded an dezgeriad, er ster anergrafet c'hoazh*

⁷⁰ Al. *Seinlassen* a droan gwech dre Br. *lezel da vout*, gwech dre Br. *gadiñ*, sl. La-12, p. 161, n. 1.

der Entbergung* des Seienden. [...] Das Sein-lassen, d. h. die Freiheit ist in sich aus-setzend*, ek-sistent*. Das auf das Wesen der Wahrheit hin erblickte Wesen der Freiheit zeigt sich als die Aussetzung in die Entborgenheit des Seienden (VWW, pp. 16-17).

eus diguzheded hag eus diguzhadur ar beziat. [...] Al lezel da vout, eleze ar rezid zo ennañ e unan ez-dodat, han-veziat. Naouiñ a ra anien ar warded, e diarsell anien ar rezid, evel ezdodiñ ouzh diguzheded ar beziat.

Al. verbergen, das Unverborgene, die Unverborgenheit, die Entbergung, die Entborgenheit. Unan eus merkoù stil HEIDEGGER eo ar c'horvo a c'hounez gant an deveradoù. Ar verboù a loc'h diouto amañ zo Al. *bergen* "kuzhat", *verbergen* "derc'hel kuzh, goleiñ war, goueliañ".

An termen kentañ a gaver en destenn, *das Unverborgene*, zo an adanor *verborgen* pennanvaet, outañ ar rakger nac'hañ *un-*; an un ster a ro d'e luniadenn ha da Gr. *ta* ; *ajlhqeva* "an traoù gwir" dre sevel betek gerdarzh an termen gresianek hag ober anezhañ an "droidigezh diarlenn" : "an traoù nad int ket goueliet" ; en degouezh ne lak ket da dalvout ar c'heal "ober" a zo gant Al. *verbergen*, derc'hel a ra ar c'heal "stad" hepken. E se e tere ar c'hevatal Br. *ankuzh*. Da heul, an deverad Al. *die Unverborgenheit* a droan Br. *ankuzhded*⁷¹.

Ar c'heal "ober" avat zo bezant e *die Entbergung* diwar *entbergen* "lemel ar ouel a-ziwar". O heuliañ e se skouer HEIDEGGER, e teveran diwar Br. *kuzh* bepred hag e kinnigan a-dal da Al. *entbergen*, *Entbergung* ar c'hevatalioù Br. *diguzhañ*, *diguzhadur*⁷².

Gant *die Entborgenheit* e ra HEIDEGGER anv eus ar bezañ bet diguzhet evel doare ar beziat e-barzh an digor. Luniet eo ar pennanv-se diwar an adanor *entborgen* hag al lostger goubarañ *-heit*. E piaou ar brezhoneg emañ an araez da arbouezañ keal an ober a zisoc'h anezhañ ur stad : furmoù klok an adanor (*dihunet*, *kuzhet*, *serret*, *staget*) a verk stadoù en ur zaveiñ d'an argerzh en deus o dedaolet ; ar furmoù koazh, en eneb (*dihun*, *kuzh*, *serr*, *stag*) a verk ur stad hep ober dave arbennik d'un argerzh dedaoiliñ — ken ma teuer alies hag

⁷¹ A-zivout *Unverborgenheit* e skridoù HEIDEGGER, sl. La-12, p. 149 hh. En notenn 2 p. 149 emañ roll ar c'hevatalioù gallek roet d'an termen ; da ouzhpennañ emañ an termen kinniget gant troerion *Vom Wesen die Wahrheit*, *ibid.*, p. 176 : *le non-voilé*.

⁷² An droerion c'hallek a ra aze gant *dévoiler*, *dévoilement*, *acte de dévoiler* (*ibid.*, p. 176).

ober ent gramadegel adanvioù eus an adanorioù koazh⁷³. Alese an daou rumm deveradoù diwar an eil furm pe eben hervez ma arbouezer pe get keal an argerzh dedaoliñ : *ankuzhded* a verk ur stad hep ober anv eus nep argerzh kuzhañ rakwezat ; *diguzheted* a verk ar stad o tisoc'h eus un argerzh diguzhañ⁷⁴ (en degouezh, ar rakger *di-* en e arver kempred, a-gevenep da *an-*, zo un dec'her kentañ eus keal an argerzh dedaoliñ).

Al. **aus-setzen, ek-sistieren, ek-sistent**. An termenou-mañ zo e-touez ar re a ra HEIDEGGER ganto da zec'heriañ unan eus dodennoù pennañ e breder : emañ an den oc'h emzerc'hel er-maez anezhañ e unan ha war un dro en ardizh ar beziat. Al. *aus-setzen*⁷⁵ "lakaat er-maez, erouezañ, lakaat en ardizh" zo en e steriegezh voas peadra da verkañ an daou geñver, hini an den gantañ e unan ha gant ar pezh a zo dirazañ. Al. *ek-sistent* hag an amprestoù all diwar La. *exsistere* "mont er-maez eus, emsevel, emziskouez" zo damheñvelster d'ar verb all boaziet gant HEIDEGGER : Al. *hinausstehen*⁷⁶ "sevel en ur vont war-du an diavaez". En un arver heñvel e ra ivez gant Al. *Ek-stase* "moned e-maez an unan", amprest Gr. *ekstasi* "dilec'hiadur ; moned e-maez an unan ; trelat". Ar c'hevatalioù zo Br. *hanvout*⁷⁷ (ha *han-vout*), arveret ivez evel kevatal da Al. *ek-sistieren* ; Br. *ezsaviñ* (hag *ez-saviñ*), treverbadur *ezsav* (*ez-sav*), plakadur kedrannel diwar Al. *Ek-stase* ; Br. *ezdodiñ* (*ez-dodiñ*) a ran gantañ en droidigezh-mañ o harpañ war ar c'hevatalder darbennet e lec'h all etre Al. *setzen* ha Br. *dodiñ*⁷⁸.

⁷³ Sl. SADED, *Kentelioù yezhadur*, Yad-9/13.

⁷⁴ Sl. arverioù kentañ ar mod luniañ-mañ : Br. *saveleted* (Al. *Bestimmtheit*, Gl. *déterminité*), Br. *ansaveleted* (Al. *Unbestimmtheit*, Gl. *indéterminité*), La-14, pp. 102, 108, 109, 110, 111.

⁷⁵ Ar gedell en termen-mañ evel en *ek-sistent*, *Ek-stase*, h.a. zo bet lakaet gant HEIDEGGER e unan ; heuliet eo bet war ar poent-se gant an droerion c'hallek... ha brezhonek.

⁷⁶ "Er steht in die Offenheit des Seins hinaus" "*Ezsaviñ a ra davet digorded ar bout*", *Lettre sur l'humanisme (Über den Humanismus)*, *ibid.*, p. 130.

⁷⁷ Sl. ABANNA, "Bezout ha hanvout", La-01, pp. 95-101 ; a-zivout ar rakger *han-*, sl. DGVB 206.

⁷⁸ Da skouer er frazenn-mañ : "Das Setzen, der Satz, hat nur sich selbst als das, was gesetzt werden kann" (*An dodañ n'en deus d'ober nemet gantañ e unan e kement ma 'z eo pezh a c'haller dodañ*), HEIDEGGER, *Die Frage nach dem Ding*, p. 80 (evit

Die in der Wahrheit als Freiheit gewurzelte Ek-sistenz ist die Aussetzung in die Entborgenheit des Seienden als eines solchen. Noch unbegriffen, ja nicht einmal einer Wesensgründung bedürftig, fängt die Ek-sistenz des geschichtlichen Menschen in jenem Augenblick an, da der erste Denker fragend sich der Unverborgenheit des Seienden stellt mit der Frage, was das Seiende sei. [...]

Wenn aber das ek-sistente Da-sein als das Seinlassen von Seiendem den Menschen zu seiner »Freiheit« befreit, indem sie ihm überhaupt erst Möglichkeit (Seiendes) zur Wahl stellt und Notwendiges (Seiendes) ihm aufträgt, dann verfügt nicht das menschliche Belieben über die Freiheit. Der Mensch »besitzt« die Freiheit nicht als Eigenschaft, sondern höchstens gilt das Umgekehrte : die Freiheit, das ek-sistente, entbergende Da-sein besitzt den Menschen und das so ursprünglich, daß einzig sie einem Menschentum den alle Geschichte erst begründenden und auszeichnenden Bezug zu einem Seienden im Ganzen als einem solchen gewährt. Nur der ek-sistente Mensch ist geschichtlich. Die »Natur« hat keine Geschichte. [...]

Die »Wahrheit« ist kein Merkmal des richtigen Satzes, der durch ein menschliches »Subjekt« von einem »Objekt« ausgesagt wird und dann irgendwo, man weiß nicht in welchem Bereich, »gilt«, sondern die Wahrheit ist die Entbergung des Seienden, durch die eine Offenheit west (VWW, pp. 17-18).

An han-vout, gwriennet er wirded evel rezid, zo an ez-dodiñ ouzh diguzheded ar beziat en e henn. Hag eñ anergrafet c'hoazh, hep kaout ezhomm zoken ma ve soliet e anien, e teraou han-vout an den istorek d'an ampoent ma stag an dezevour kentañ, e chal gant diguzheded ar beziat, da lakaat war aters pezh eo ar beziat. [...]

Koulskoude, ar men-ev han-veziat betek pa 'z eo lezel ar beziat da vout, mar gra rez an den evit e «rezid», pe dre reiñ dezhañ da zibab ur galluster (beziat), pe dre e sujañ d'ur retvez (beziat), neuze tid an den n'emañ ket ar rezid en he dalc'h. An den ne «berc'henn» ket ar rezid evel ur perzh piaouel, met ar peurgontrol eo a zo : ar rezid, ar men-ev han-veziat, diguzhius zo perc'henn d'an den, ha se ken andoniek ma n'eus nemetañ evit grataat d'un denelezh an darempred gant ur beziat en e bezh e kement ha henn ma kemer sol ha neuz an istor holl. An den han-veziat hepken zo istorek. An «natur» n'he deus istor ebet. [...]

Ar «wirded» n'eo ket merk dibar un erganad reizh a ve dezgeriet gant ur «gouzrec'h» a-zivout ur «gourzh-drec'h», erganad a «dalvezfe» da c'houde forzh pelec'h, den ne oar e pe zomani, hogen ar wirded zo diguzhadur ar beziat a zarvez an digorded bennozh dezhañ.

resisoc'h daveoù, sl. La-12, pp. 128-140 ha 130, 137 pergen). Diwar vont, menegomp ivez an arver paot a ra an anadennionourion eus Al. *setzen* ha *deveradoù* (Br. *dodiñ* ha *deveradoù*).

Dibenn ar pevare chabistr a denn an evezh war un arvez eus ar wirmed a zo an angwirmed, ananien ar wirmed.

Weil jedoch die Wahrheit im Wesen Freiheit ist, deshalb kann der geschichtliche Mensch im Seinlassen des Seienden das Seiende auch nicht das Seiende sein lassen, das es ist und wie es ist. Das Seiende wird dann verdeckt und verstellt. Der Schein kommt zur Macht. In ihr gelangt das Unwesen der Wahrheit zum Vorschein. Weil aber die ek-sistente Freiheit als Wesen der Wahrheit nicht eine Eigenschaft* des Menschen ist, sondern der Mensch nur als Eigentum* dieser Freiheit ek-sistiert und so geschichtsfähig* wird, deshalb kann auch das Unwesen der Wahrheit nicht erst nachträglich dem bloßen Unvermögen und der Nachlässigkeit des Menschen entspringen. Die Unwahrheit muß vielmehr aus dem Wesen der Wahrheit kommen [...] Die Erörterung des Unwesens der Wahrheit ist nicht nachträgliche Ausfüllung einer Lücke, sondern der entscheidende Schritt in die zureichende Ansetzung der Frage nach dem Wesen der Wahrheit. Doch wie sollen wir das Unwesen im Wesen der Wahrheit fassen? Wenn das Wesen der Wahrheit sich nicht in der Richtigkeit der Aussage erschöpft*, dann kann auch die Unwahrheit nicht mit der Unrichtigkeit des Urteils gleichgesetzt werden* (VWW p. 19).

Neoazh dre ma 'z eo ar wirmed rezid en he anien eo e c'hell ivez an den istorek, o c'hadiñ ar beziat, na lezel ar beziat da vout ar beziat ez eo hag evel m'emañ. Koc'hennet ha displeberet e vez neuze ar beziat. En e greñv e teu an arvan. Ennañ e nod ananien ar wirmed. Hogen o vezañ ma n'eo ket ar rezid han-veziat, e kement hag anien ar wirmed, ur biauouenn eus an den, ha ma han-vez an den, en eneb, evel ur piaouad hep mui eus an kez rezid hag e se ma teu da istoreiat, ne oufe kennebeut all ananien ar wirmed diwanañ a-ziwarlerc'h dic'houested plaen ha digastet an den. Eus anien ar wirmed kentoc'h e rank dont an angwirmed.[...] Amzaelañ ananien ar wirmed ned eo ket divankañ un diouerenn dilerc'hiat, met ren ar c'hammed skarat er stignadur bastus eus argraf anien ar wirmed. Hogen penaos e c'havaelimp an ananien en anien ar wirmed? Ma ne emzivi ket anien ar wirmed e reizhded an dezgeriad, neuze ne c'hell ket an angwirmed bezañ lakaet par kennebeut da anreizhded ar barnad.

Al. **Eigenschaft, Eigentum.** Evel La. *proprius*, Gl. *propre*, en deus Al. *eigen* an daou gemeradur : "(mad) a zo da ub. end-eeun", "(perzh) a zo da ub./udb. end-eeun". E brezhoneg, betek grez ar yezh lennegel ne voe adanv kevatal ebet, tremen a raed gant : *un ti din va unan, ur perzh dioutañ*, h.a. E brezhoneg kempred, abaoe 1970, e reer gant an aa. *piaouel*, sk. :

“Gl. *générique, spécifique* "a zo piaouel d'ar genad, d'ar spesad"⁷⁹”.
 Dispaket emañ steriegezh Al. *eigen* e ser deveradoù niverus : *Eigenart* "piaouelezh, dibarded, dibarder, naouuster", *Eigenheit* "piaouelezh, dibarelezh, goubarzhelezh, esparded", *Eigenschaft* "perzh piaouel, piaouenn, naouad, doare, aoz", *Eigentum* "piaou, piaouad, piaouerezh, perc'hentiezh".
 En destenn emañ kevenebet "*eine Eigenschaft des Menschen*" ur biaouenn, eleze ur perzh piaouel eus an den" hag *Eigentum dieser Freiheit* "piaouad, eleze perzh bezañ piaouet gant an kez rezid" : ar rezid n'eo ket un aoz e piaou an den, aoz an den eo bezañ piaouet gant ar rezid.

Al. **geschichtsfähig**. An adanv-mañ, "en araez d'ober istor" zo bet luniet gant HEIDEGGER diwar Al. *Geschichte* "istor"⁸⁰ ha *fähig* "gouest, gougon, en araez (da)". An droidigezh a zo hañvalet din an nesañ eo Br. *istoreiat* ; al lostger Br. *-iat* "o tiraez", "oc'h ober", "o tec'han" zo en arver abaoe 1984⁸¹.

Al. **sich erschöpfen, gleichgesetzt**. Tremenet on gant un droidigezh ger ha ger, oc'h adkemer al ledanvadoù. Da intent : ma ne c'haller ket ober meiz war anien ar rezid dre he diren da reizhded an dezgeriad (erganad, barnad), ne c'haller ket kennebeut diren an angwirded da anreizhded ar barnad.

Ar **Pempet chabistr** : “Das Wesen der Wahrheit” (*Anien ar rezid*) a lak war wel an torgamm a zo en aoz an den dre berzh an ere strizh etre gwirded hag angwirded.

Jedes offenständige Verhalten schwingt im Seinlassen von Seiendem und verhält* sich jeweils zu diesem oder jenem Seienden. Als Eingelassenheit in die Entbergung des Seienden im Ganzen als einem solchen hat die Freiheit alles Verhalten schon auf das Seiende im Ganzen abgestimmt*. Die Gestimmtheit* (Stimmung*) läßt sich jedoch nie als

Pep ergeñveriñ arzigor a lusk da c'hadiñ ar beziat hag a ya d'ar beziad-mañ beziad diouzh an dro. Ar rezid, e kement ma 'z eo emlez da vont e diguzhadur ar beziat en e bezh, en deus kendoniet en a-raok pep ergeñveriñ gant an kez beziat en e bezh. An donieted (handron) koulskoude ne c'houzañv nepred

⁷⁹ La-04, p. 39.

⁸⁰ A-zivout ar c'hevenebadur graet gant HEIDEGGER etre *Historie* ha *Geschichte*, sl. La-14, p. 97, n. 1 ma kaver daveoù all.

⁸¹ Sl. La-08, pp. 227, 263-267 ; ivez DGVB 208.

»Erlebnis« und »Gefühl*« fassen, weil sie dadurch nur um ihr Wesen gebracht und aus solchem her (dem »Leben« und der »Seele«) gedeutet wird, was ja selbst nur den Schein eines Wesenrechtes behaupten kann, solange es die Verstellung und Mißdeutung der Gestimmtheit in sich trägt. [...] Jedes Verhalten des geschichtlichen Menschen ist, ob betont oder nicht, ob begriffen oder nicht, gestimmt und durch diese Stimmung hineingehoben in das Seiende im Ganzen. Die Offenbarkeit des Seienden im Ganzen fällt nicht zusammen mit der Summe des gerade bekannten Seienden. [...] Das Verhalten des Menschen ist durchstimmt* von der Offenbarkeit des Seienden im Ganzen. Dieses »im Ganzen« erscheint aber im Gesichtsfeld* des alltäglichen Rechnens und Beschaffens als das Unberechenbare und Ungreifbare. Aus dem jeweils gerade offenbaren Seienden, gehöre dies in die Natur oder in die Geschichte, läßt es sich nie fassen. [...] Gerade indem das Seinlassen im einzelnen Verhalten je das Seiende sein läßt, zu dem es sich verhält*, und es damit entbirgt, verbirgt es das Seiende im Ganzen. Das Seinlassen ist in sich zugleich ein Verbergen. In der ek-sistenten Freiheit des Daseins ereignet sich die Verbergung* des Seienden im Ganzen, ist die Verborgenheit* (VWW pp. 20-21).

bezañ gavaelet evel «buhezad» hag «askread», rak neuze e vez distroet diouzh he anien ha deveizet diwar gealioù a seurt gant «ar vuhez» hag «an ene», na c'hellont o unan arc'hañ nemet an neuz a anienoù diles keit ma pader da dreuzintent ha da gammsteriañ an kez tonieted. Pep ergeñveriñ eus an den istorek, ha pled a daolfe pe get, ha reiz en defe pe get, zo toniet ha, dre an donieted-se, engorreet er beziat en e bezh. Erzerc'hted ar beziat en e bezh ne gendegouezh ket gant sammad ar beziadoù anavezet en devoud. [...] Tredoniet eo ergeñveriñ an den gant erzerc'hted ar beziat en e bezh. An kez «en e bezh» avat a anad e gwelvaez ar jediñ hag ar pourchas pemdeziek evel an anjedadus hag an anhaezadus. Nepred n'eur evit e c'havaelañ adalek ar beziat a zo o paouez erzerc'hañ, hag eñ parzhiat en natur pe en istor. [...]. Ar gadiñ, er feur ma lez da vout ur beziat dre vont dezhañ en un ergeñveriñ dibarek hag e se m'en diguzh, a c'hourc'huzh ar beziat en e bezh. Ennañ e unan, al lezel da vout zo ur gourc'huzhañ war un dro. E rezid han-veziat ar menev e c'hoarvez gourc'huzhadur ar beziat en e bezh, ennañ emañ ar c'hourc'huzheted.

Al. sich verhalten. A-zioc'h hon eus gwelet ar c'hemeradur arbennik a ro HEIDEGGER da *Verhalten, Verhältnis*; an un kemeradur a astenn amañ da *sich verhalten*. Ne gil ket rak ur savadur evel "*Jedes [...] Verhalten [...] verhält zu [...]*". Daoust ma lezan e lec'h all va zroidigezh da heuliañ e alamaneg en e arreataidennoù, e kredan skañvaat: "*Pep [...] ergeñveriñ [...] a*

ya da [...].” Arveret eo bet c’hoazh ar verb *mont* hag ar pennanv *moned* da zeskrivañ keñverioù an den ouzh an traoù⁸².

Al. **abstimmen, Gestimmtheit, Stimmung, durchstimmen.** Uheloc’h hon eus bet tro da gejañ gant deveradoù all diwar Al. *Stimme* "mouezh" bet diwanet hervez un durc’hadur a gavomp ivez gant Br. *ton*, sk. : Al. *stimmen* "toniañ" ; en eil chabistr e ’m eus troet Al. *übereinstimmen, stimmen* dre Br. *kenglotañ*. Dedroetoc’h eo ster an daou dermen *Gestimmtheit* ha *Stimmung* en arver a ra anezho HEIDEGGER. Outo hon eus kejet o studiañ un ergraf heidegerek all, an Nedeve⁸³ : gavaelañ an Nedeve a ampleg gavaelañ ar beziat en e bezh, pezh na c’hoarvez nemet dibaot a wech, e stadoù kantaezañ olañ evel an divred ; enno e vez direct hon c’hantaezañ d’un doare derez mann, ma ren ur meni bouderezh goueled, a zo evel “*mouezh (Stimme) ar bout*”. Adkemer a ran Br. *handron* a ’m eus kinniget c’hoazh⁸⁴ evel kevatal da Al. *Stimmung*. Dre ar rezid eo *kendoniet (abgestimmt)* an ergeñveriñ gant ar beziat en e bezh ; anv a reer neuze eus ar “bezañ toniet”, eus an *donieted (Gestimmtheit)*, anezhañ ; damheñvelsterioù a ra HEIDEGGER en degouezh eus *Gestimmtheit, Gestimmtsein, Stimmung*.

Al. *durchstimmt* a intentan amañ evel henn : an ergeñveriñ, daoust ma ’z a d’ar beziad-mañ beziad dibarek, a lusk da c’hadiñ ar beziat en e bezh ha toniet eo en e bezh, *tredoniet (durchstimmt)*, gant erzerc’hted an kez beziat en e bezh.

Al. **Gefühl.** Deveret eo *Gefühl* diwar *fühlen* "santout, stekiñ, touch, teuta ; anglevout, kantaezañ" ha diskalfet e steriegezh adalek ar santidigezh korfel betek an trivliadoù hag ar santadoù⁸⁵. Gant ar c’hemeradur-mañ diwezhañ e ra ar Vredoniezh⁸⁶ ha dre vras ar Brederouriezh. Dre zigemman ar *Stimmung*

⁸² Kv. “*an dargantvout [...], moned arloezus etrezek an traoù*”, La-08, p. 516 ; “*al lavar evel moned d’ar bed*”, La-09, p. 458.

⁸³ Sl. KIS-706 – Al. **Nichts** e preder Heidegger, La-14, pp. 92-115.

⁸⁴ Sl. KIS-706, *ibid.*, pp. 95-96. CORBIN a dro *Stimmung, Gestimmtsein* dre *tonalité-affective*, MUNIER *Stimmung* dre *disposition, état d’âme* endra gaver *Gestimmtheit* troet dre *accord affectif* ha *Stimmung* dre *disposition* en embannadur Gallimard.

⁸⁵ Sl. KIS-502 – Gl. **sens, sentir** ha deveradoù, La-10, pp. 406-419 , 416 pergen.

⁸⁶ Sk. Al. *Minderwertigkeitsgefühl* "santad an tru", GBLF. ¶ 1200 ; *Schuldgefühl* "santad kablusted", *ibid.* ¶ 1201.

(*handron*) diouzh ar *Gefühl* (*askread*), e fell da HEIDEGGER “*hepkoriñ pep rakveno «bredoniel» hag «emouezoniel»*⁸⁷” evel ma lavar en eil chabistr.

Al. **Gesichtsfeld**. HEIDEGGER a amprest digant ar vezeion an termen-mañ a zespizont : “ec’hongorn gavaelet gant al lagad⁸⁸”. Ne welan abeg ebet da zilezel al leterc’had.

Al. **Verbergung, Verborgenheit**. Deveret eo an daou dermen-mañ diwar ar verb *verbergen* “derc’hel kuzh, goleiñ, goueliañ” hon eus meneget a-zioc’h. Merkomp c’hoazh ar c’hemm durc’hadur ster a lak an aozer gant ar gedrann *-borgen-* etre *Unverborgenheit* ma verk ur stad : “(ar) goueliet (en deus paouezet a vezañ)” ha *Verborgenheit* ma verk disoc’h un ober : “(ar) goueliet (ez eo bet graet dezhañ bezañ)”. E kerz ar brezhoneg ez eus araezioù da zeouezañ an diforc’h kemeradur : da gentañ, arbouezañ keal an ober merket gant Al. *verbergen* ha treiñ hemañ dre Br. *gourc’huzhañ*⁸⁹, d’an eil, deverañ ar pennanv goubarel diwar an adanor ha luniañ Br. *gourc’huzheted*⁹⁰. Dreist-ezhomm n’eo ket an damant d’ar resisted a strivan da lakaat e ’m zroidigezh. Divoas eo an termenou heidegerek, n’eo ket hepken e-keñver al lavar pemdeziek, met e-keñver lavar ar brederouriezh e unan. An notenn dibenn bet ouzhpennet da *Vom Wesen der Wahrheit* evit embannidigezh al levr a gloz gant ar frazenn : “*Lankadoù an atersiñ a ya drezo o unan d’ober hent un devezout a vez, e-lec’h pourchas derc’hadurioù hag ergrafoù, oc’h emarnodiñ hag oc’h emamprouiñ evel ar reveulzi ez eo en darempred ouzh ar bout*⁹¹.” HEIDEGGER ne arc’he ket an titl a *Philosoph* ha nebeutoc’h c’hoazh

⁸⁷ Da skouer, “*die sinnliche Gefühle und Triebe*”(“*ar stadoù askre hag al luskoù haezel*”) a ra HUSSERL anv anezho en *Ideen*, ¶ 85, p. 173.

⁸⁸ GEVE.ms., v° Gl. *champ visuel*, Sz. *field of vision*, *vision field*, Al. *Sehfeld*, *Gesichtsfeld*, *Blickfeld*.

⁸⁹ Kv. Kb. *gorchuddio* “to cover, blindfold, veil, envelop, hide ; bury, imprison”. En embannadur Gallimard e vez troet Al. *Verbergung* dre Gl. *dissimulation*, Al. *Verborgenheit* dre Gl. *obnubilation*.

⁹⁰ Sl. p. 119 a-zioc’h, n. 74.

⁹¹ “Die Schrittfolge des Fragens ist in sich der Weg eines Denkens, das, statt Vorstellungen und Begriffe zu liefern, sich als Wandlung des Bezugs zum Sein erfährt und erprobt” (VWW, p. 30). Resisadenn ouzhpenn : treiñ a ran *Bezug zu dre darempred ouzh* (ar savadur boas *darempred gant* ne zerefe ket pa emplegfe ur c’heñver, amoet, a unlive etre an atersour hag ar *bout*).

a *Metaphysiker*; devezour, *Denker*, e venne bezañ — ouzhpennañ a rafen : kevrinad a 'r *bout*, hag o vont gant un hent nac'hek evel an holl gevrinaded.

Er *C'hwec'hvet chabistr* : “Die Unwahrheit als die Verbergung” (“*An angewirded evel gourc'huzhadur*”) e tiverzher emañ HEIDEGGER o tehentiñ etrezek ar *bout* hag o savelañ kealioù... a anzavan na vezañ gouest da vont dre o zouez estreget a-dastorn. Eñ e unan a lavar diawelout an drezad (ac'hoel evit ar re all) ma emañ o sankañ.

Das Da-sein verwahrt, sofern es ek-sistiert, die erste und weiteste Un-entborgenheit, die eigentliche Un-wahrheit. Das eigentliche Un-wesen der Wahrheit ist das Geheimnis. Un-wesen bedeutet hier noch nicht abgefallen zum Wesen im Sinne des Allgemeinen (*koinovn, gevno*"), seiner possibilitas (Ermöglichung) und ihres Grundes. Un-wesen ist hier das in solchem Sinne vor-wesende Wesen. »Unwesen« besagt aber zunächst und zumeist die Verunstaltung jenes bereits abgefallenen Wesens. Das Un-wesen bleibt allerdings in jeder dieser Bedeutungen je in seiner Weise dem Wesen wesentlich und wird niemals unwesentlich im Sinne des Gleichgültigen*. Aber so von Unwesen und Unwahrheit zu sagen, geht allzu hart gegen das noch gewöhnliche Meinen und nimmt sich aus wie ein Herbeizerren gewaltsam ausgedachter »Paradoxa*«. Weil dieser Anschein schwer zu beseitigen ist, soll auf diese nur für die gewöhnliche Doxa* (Meinung) paradoxe Rede verzichtet sein. Für den Wissenden allerdings deutet das »Un-« des anfänglichen Un-wesens der Wahrheit als der Un-wahrheit in den noch nicht erfahrenen Bereich der Wahrheit des Seins

Ar men-ev, e kement ma han-vez, a gadav an an-diguzheded kentañ ha ledanañ, an an-gwirded diles. An an-anien diles eus ar warded zo ar c'hevrin. An-anien ne dalvez ket amañ c'hoazh ez eo diskaret an anien evel p'en intenter e ster an hollveziat (koinovn, gevno"), ar possibilitas (bezusaat) hag ar sol anezhañ. An-anien a zave amañ d'an anien kent-vezant. «Ananien» a verk koulskoude da gentañ ha peurliesañ displeberadur an anien diskaret endeo. Evit gwir, er sterioù-se e chom an an-anien bepred stag ent anienel hervez he doare ouzh an anien ha ne vez nepred ananienel e ster an nebek. Hogen komz evel se eus an ananien hag eus an angewirded a ya betek re war-enep d'ar meno o ren c'hoazh ha kemeret e vez evit un daspugnad kaer a «ziac'hinadoù» rastellet dre nerzh. Pa 'z eo start emzizober eus seurt seblant e tleomp dilezel ur prezeg nad eo diac'hinek nemet evit an doksa (meno) boutin. Ac'hoel, evit an hini a oar, an «an-» eus an-anien gentek ar warded evel an-gwirded a arverk an domani diergerzh c'hoazh eus gwirded ar bout (nann eus ar beziat hepken).

(nicht erst des Seienden) (VWW, p. 22).

Al. **das Gleichgültige**. En ul lec'h all hon eus bet d'ober gant an termen-mañ en un arver heidegerek : ennañ e ra *Gleichgültigkeit* eus un arvez eus ar *Seinlassen*, “n’eo ket ur c’houzañvadezh [...] ; ur gwezhiañ don eo nad eo *gallus nemet war sol rezid an den [...]*” ; evit treiñ an termen e ’m boa luniet Br. *keideroug* ha lezet a-gostez an termen bredoniell *aneroug*⁹². En destenn a studiomp, ez eus gant Al. *gleichgültig* ur c’hemeradur disheñvel, en erv “*disleberadur an anien diskaret endeo*” a zo kel anezhañ ul linennoù a-zioc’h. Koulskoude ne gav ket din e tere *aneroug* evit kelo : *eroug* hag e zevedoù a zave da emzalc’hioù an den, ha pa ve ar re-mañ a natur bredel⁹³ pe drabedel. En dro-mañ emañ HEIDEGGER war un dachenn dibar, an hini en deus lakaet e vuhez da savelañ ha da ergerzhout, tachenn ar *bout* ; gwell enta tremen gant reiñ da *das Gleichgültige* an droidigezh dibourc’hañ gwellañ diouzh an daveoù, n’eo ket hepken d’ar Vredoniezh, met da gement a ya d’ober “*die gewöhnliche Doxa*” — ar meno boutin ; e se e ’m eus dibabet an disgleurañ termen eus ar sterva : *nebek*⁹⁴, en ur e lezel digemm er pennanvaat.

Un notennig steradurezh diwar vont. Al. *gleichgültig* evel Gl. *indifférent* a c’hell doareañ diouzh an dro an dud koulz hag an traoù, sk. : Al. *von gleichgültigen Dingen sprechen*, Gl. *parler de choses indifférentes, parler de choses et d’autres*, Br. *komz eus traoù diforz, raneal* — Al. *ein gleichgültiger Mensch*, Gl. *un homme indifférent, insensible*, Br. *un den digas, diseblant*. Skouerioù int a adanvioù a anvfen *uezrec’hek*⁹⁵ pa vezont o toareañ diouzh an dro gourzhdrec’h koulz ha gouzrec’h. War a hañval, kevatal brezhonek ebet d’an daou dermen alamanek ha gallek ned eo *uezrec’hek*, lakaet er-maez

⁹² Sl. La-12, p. 161 ; e n. 2 ar bajenn-se e tisklerian abegoù an dibab eus *keideroug*.

⁹³ A-zivout arverioù *eroug-* hag e zevedoù er Vredoniezh, sl. La-08, p. 297 ; La-09, pp. 280, 283.

⁹⁴ Sl. La-12, p. 151 ; La-13, p. 257.

⁹⁵ An termen-mañ a ginnigan sevel diwar ar stirann *drec’h* bezant e *gouzrec’h* — *gourzhdrec’h* hag o taveiñ d’ar gwered a ’n drec’h etrezo, hag ar rakger *ue-* arveret c’hoazh da arverkañ an daou benn kevenep eus udb., sk. : *uevir* (↔), sl. La-10, pp. 374-375 ; La-11, pp. 21, 90, 192.

..... marteze *diangorzh*⁹⁶. Ar re all a zoare pe an dud : *aneroug, dientu(at), digas, disablant*, pe an traoù : *anvern*⁹⁷, *diforzh, nebek, keidek*⁹⁸.
.....

Al. **Doxa, Paradoxa.** Mousdave a ra HEIDEGGER amañ, moarvat gant ur begad humour, d'an Anadennoniezh a zo eviti bezoud ar bed divoud un *Urdoxa*, ur bongoaliñ, ur c'hrediñ boniek, pa zarbenn an dodañ bed da gentread⁹⁹ — meno boutin a dremen HUSSERL gant e stadañ hep e lakaat en argraf tra ma 'z a atersoù HEIDEGGER hebiou d'an kez *doksa*, ma 'z int enta *paradoksek*.

Eil lodenn ar c'hwec'hvet chabistr a ro korf da gealioù an an-anien hag an an-gwirded diwar-bouez un distro war ar gourc'huzhadur evel aoz voutin an den en e vuhez pemdeziek (“im Gangbaren und Beherrschbaren” “*er pleustradus hag er mestroniadus*”): ouzhpenn ma 'z eo gourc'huzhet ar beziat en e bezh, ez eo ankouaet hevelep gourzhuc'heted ha war un dro ganti kevrin ar menev. An den, ankouaer ar beziat en e bezh, a emsonna war ar beziadoù erzerc'h dezhañ en e bemdez — ken ma savel HEIDEGGER ur rummenn all a-dal da ek-sistieren (*han-vout*) : in-sistieren (*haer-vout*).

..... Der Mensch verhält sich zwar ständig in seinem Verhalten zu Seiendem, aber er läßt es auch zumeist immer bei diesem oder jenem Seienden, und seiner jeweiligen Offenbarkeit bewenden. Der Mensch hält sich im Gangbaren* und Beherrschbaren auch da, wo es das Erste und Letzte gilt. [...]

..... Die Ansässigkeit im Gängigen* ist aber in sich das Nichtwaltenlassen der Verbergung des Verborgenen. [...] Wo die Verborgeneheit des Seienden im Ganzen nur wie eine zuweilen sich meldende

..... *Hag eñ o vont d'ar beziat dalc'hmat en e ergeñveriñ, e kav an den e walc'h peurliesañ gant ur beziad pe unan all ha gant an erzerc'hted ketep anezho. An den a dremen gant ar pleustradus hag ar mestroniadus, ha pa ve kont gant ar pep bonelañ. [...]*

..... *Ober an annez er pleustrel zo ennañ e unan kenkoulz ha nac'h anaout gourc'huzhadur ar gourc'huzhet. [...] E-lec'h ma c'houzañver gourc'huzheted ar beziad en e bezh e*

⁹⁶ Br. *diangorzh* "e-maez delanvad, nad eo ket engwezhiet, dizalc'h", sl. La-11, pp. 213, 214, 221, 227 ; La-12, p. 272 ; La-13, p. 418.

⁹⁷ Sl. La-11, p. 440 ; La-13, p. 409.

⁹⁸ Termen Fizik a gaver da skouer er c'herienn : *kempouez keidek*.

⁹⁹ Sl. La-10, p. 396 ; La-11, p. 232 ; La-14, pp. 189 hh.

Grenze beiher zugelassen wird, ist die Verbergung als Grundgeschehnis in der Vergessenheit versunken.

Allein das vergessene Geheimnis des Daseins wird durch die Vergessenheit nicht beseitigt, sondern die Vergessenheit verleiht dem scheinbaren Schwund des Vergessenen eine eigene Gegenwart. Indem das Geheimnis sich in der Vergessenheit und für sie versagt, läßt es den geschichtlichen Menschen in seinem Gangbaren bei seinen Gemächten stehen. [...]

Er [der Mensch] vermißt sich, je ausschließlicher er sich selbst als das Subjekt für alles Seiende zum Maß nimmt. Die vermessene Vergessenheit des Menschentums beharrt auf der Sicherung seiner selbst durch das ihm jeweils zugängige Gangbare. Dieses Beharren hat seine ihm selbst unkennbare Stütze im Verhältnis, als welches das Dasein nicht nur ek-sistiert, sondern zugleich in-sistiert*, d.h. sich versteifend auf dem besteht, was das wie von selbst und an sich offene Seiende bietet.

Ek-sistent ist das Dasein insistent*. Auch in der insistenten Existenz waltet das Geheimnis, aber als das vergessene und so »unwesentlich« gewordene Wesen der Wahrheit (VWW, pp. 23-24).

rezh ur vevenn o tont a-ouez dre zegouezh, emañ neoazh sanket en ankouazh ar gourc'huzhadur evel bondarvoud.

Met kevrin ankouaet ar menev ne vez ket diloet gant an ankouazh ; en eneb, an ankouazh a zebazh ur vezañs dioutañ d'ar pezh a hañval bezañ steuziet en ankouazh. Endra emzinac'h ar c'hevrin e-barzh hag evit an ankouazh, e ra d'an den istorek menel er pleustradus hag en e vrizhc'halloudezh. [...]

[An den] a emvuzul e gaou, seul gent ma emgemer e unan evel gouzrec'h da stalon digen evit muzuliañ pep beziad. E seurt ankouazh revegus e talc'h haer an denelezh da emziogeliñ diwar-bouez pezh a c'hell diraez eus ar pleustradus. An kez dalc'h haer a gav e skor, ananavezadus dezhañ e unan, er c'heñveriad ma vez ar menev n'eo ket hepken o han-vout, met war un dro o haer-vout, eleze ma vez oc'h emstartaat war ar pezh a ginnig ar beziat e kement hag erzerc'h anezhañ hag ennañ.

Han-veziat, ez eo ar menev haer-veziat. Er bezout haerveziat zoken e ren ar c'hevrin, met evel anien ankouaet, hag e se aet «ananienek», ar wirmed.

Al. das Gangbare, gängig. Adkavout a reomp amañ pleg HEIDEGGER da gemer gerioù eus ar yezh voutin ha da zanken dezho ur steriegezh dibar. Deveret diwar *Gang* "kerzh, loc'h, mont en dro, pleustr", e talvez *gangbar* kement hag "a c'haller hentiñ, daremprediñ, pleustriñ"; en destenn e ra anv *das Gangbare* eus hentoù ar vuhez voutin, eus an amkanioù pemdeziek, evel ma tave an termen da heul, *das Beherrschbare* (eus *beherrschen*

"aotrouniañ")¹⁰⁰, d'ar skoillhoù a ranker distrec'hiñ war an hentoù-se — ar remañ o vezañ enebet ouzh "hent an devezout" durc'haet ouzh ar beziat en e bezh hag en tu-hont dezhañ ouzh ar bout. Troet 'm eus Al. *das Gangbare*, kentoc'h eget dre Br. *hentadus* pe *darempredadus*, dre Br. *pleustradus* en abeg d'ar c'hennotadurioù kalvezel (*pleustriñ* zo "gwezhiañ war an dachenn") ha marteze ivez, kignezenn war ar gouign, abalamour d'an orin La. *plaustrum*, *plostrum* "karr sterniet" (o vont gant an hent enta) debarzhet gant ERNAULT da Br. *pleustr*¹⁰¹... Evit Al. *gängig* a zo e sterioù boas "leun a jourdoul, a startijenn ; hewerzh, sav dezhañ", HEIDEGGER en laka da verkañ aoz an den er *Gangbares*, er vuhez *pleustrel*, alese an adanv-mañ diwezhañ a zibaban d'e dreñ.

Al. **insistieren, insistent**. En hevelep doare ma laka steriegezh La. *existe(re)* "dont er-maez eus, h.a." da zasperzhiañ en arver prederel a ra eus Al. *ek-sistieren, Ek-sistenz*, e tistro HEIDEGGER da La. *insiste(re)* "emlakaat war, emstagañ ouzh, emreiñ da". Un tun eo evit adkavout e furm ar gerioù ar givenepet etre ar chom sonn, start e buhez ar pleustr hag ar mont en tu-hont. Krediñ a ran emvataat eus loazioù brezhonek lañsus evit luniañ dre un tun heñvel : *haervout, haerveziat* a-dal da *hanvout, hanveziat*.

Ar *Seizhvet chabistr* : "Die Un-wahrheit als die Irre" ("An an-gwirded evel saouzan") a bled gant un arvez diac'hinek eus ar menev : haervout en ur hanvout, treiñ ouzh ar c'hevren en ur zistreiñ war-du ar pleustr pemdeziek zo an un tra : bez' ez eo an difreterezh, ar c'hantren, ar faziañ — ar saouzaniñ — a ya d'ober aoz mab den. D'ar gwellañ ne c'hell an den ober nemet un dra : anglevout ar saouzan evit ar pezh ez eo ha, dre se, paouez a zianaout kevrin ar menev. Ar gourc'huzhadur hag ar saouzan zo lodek en anien gentek ar wirmed. Mont d'ar c'hevren diwar ar saouzan a zegas d'an argraf dieil, anezhañ poent loc'hañ ar brederouriezh : argraf bout ar beziat.

Die Umgetriebenheit* des Menschen
weg vom Geheimnis hin zum Gangbaren,
fort von einem Gängigen, fort zum
nächsten und vorbei am Geheimnis, ist

*Amrealerezh an den, en kas pell
diouzh ar c'hevren war-du ar pleustr-
adus, eus an eil pleustrel d'egile ha
hebiou d'ar c'hevren, eo ar saouzaniñ.*

¹⁰⁰ Notomp e kinnig embannadur Gallimard an droidigezh-mañ evit an daou dermen : "la réalité courante et susceptible d'être dominée".

¹⁰¹ Sl. GMB 500.

das Irren*.

Der Mensch irrt*. Der Mensch geht nicht erst in die Irre*. Er geht nur immer in der Irre, weil er ek-sistent in-sistiert und so schon in der Irre steht. Die Irre, durch die der Mensch geht, ist nichts, was nur gleichsam neben dem Menschen herzieht wie eine Grube, in die er zuweilen fällt, sondern die Irre gehört zur inneren Verfassung des Da-seins, in das der geschichtliche Mensch eingelassen ist. [...]

Die Irre, in der jeweils ein geschichtliches Menschentum gehen muß, damit sein Gang irrig* sei, fügt wesentlich mit die Offenheit des Daseins. Die Irre durchherrscht den Menschen, indem sie ihn beirrt*. Als Beirrung* schafft die Irre aber zugleich mit an der Möglichkeit, die der Mensch aus der Ek-sistenz zu heben vermag, sich nicht beirren zu lassen, indem er die Irre selbst erfährt und sich nicht versieht am Geheimnis des Da-seins. [...]

Die Verbergung des Verborgenen und die Irre gehören in das anfängliche Wesen der Wahrheit. Die Freiheit, aus der in-sistenten Ek-sistenz des Daseins begriffen, ist das Wesen der Wahrheit (im Sinne der Richtigkeit des Vor-stellens) nur deshalb, weil die Freiheit selbst dem anfänglichen Wesen der Wahrheit, dem Walten des Geheimnisses in der Irre, entstammt. [...] Der Ausblick in das Geheimnis aus der Irre ist das Fragen im Sinne der einzigen Frage, was das Seiende als solches im Ganzen sei. Dieses Fragen denkt die wesentlich beirrende* und daher in ihrer Mehrdeutigkeit noch nicht gemeisterte Frage nach dem Sein

Saouzaniñ a ra an den. An den ned a ket tre er saouzan. Bale e-barzh ar saouzan ne ra ken a-viskoazh dre benn ma haer-vez en ur han-vout hag e se e vez er saouzan endeo. Ar saouzan, ma vale an den, ne vez ket tamm ebet en e gichen evel ur foz en desachfe, ma kouezhfe a-wechoù ; en eneb, lodek eo ar saouzan e genezh piaouek ar men-ev ma emañ laosket an den istorek. [...]

Ar saouzan, ma rank diouzh an dro bale un denelezh istorek, evit ma ve saouzanek he c'herzh, zo kedrann vonel eus digorded ar menev. Ar saouzan a benvestr an den ouzh e saouzanaat. Hogen dre ar saouzanaat, e tec'han ivez ar saouzan ar bezuster a c'hell an den tennañ eus e han-vout, anezhañ na emleuskel da vezañ saouzanaet, e se anglevout ar saouzan evit ar pezh ez eo ha na zianaout kevrin ar men-ev. [...]

Gourc'huzhadur ar gourc'huzhet hag ar saouzan zo lodek en anien gentek ar wided. Ar rezid, intentet diwar han-vout haer-veziat ar menev, ned eo anien ar wided (e ster reizhded an er-zodiñ) nemet dre ma tinaou ar rezid e unan diouzh anien gentek ar wided, diouzh ren ar c'hevren er saouzan. [...] Ar sell ouzh ar c'hevren adal ar saouzan a ra argrafñ an argraf n'eus nemetañ : petra eo ar beziat e kement ha henn en e bezh. An kez argrafñ a zezev an argraf saouzanus dre anien ha dre se nad eo ket mestroniet c'hoazh e amsteriegezh, an argraf eus bout ar beziat. Dezevout ar bout ma tinaou anezhañ a-gentek hevelep

des Seienden. Das Denken des Seins, dem solches Fragen anfänglich entstammt, begreift sich seit Platon als »Philosophie« und erhält später den Titel »Metaphysik« (VWW, pp. 24-26).

argrafñ a vez meizet abaoe Platon evel «Filozofiezh» hag a zegemeras diwezhatoc'h an titl «Metafizik».

Al. **Umgetriebenheit**. HEIDEGGER a arver an termen-mañ deveret diwar *Umtriebe* "kammdroioù, korvigelloù" da verkañ an treiñ distreiñ aner¹⁰², an difreterezh nec'hek naouus da han-vout haer-veziat ar menev. Kevatal hogos dik a-fet ster ha luniadur eo Br. *amrealoù*¹⁰³ da Al. *Umtriebe* hag a-fet ster Br. *amrealerezh* da Al. *Umgetriebenheit*.

Al. **irren, das Irren, die Irre, irrig, beirren, die Beirrun, beirrend**. Amañ c'hoazh e vourr da HEIDEGGER gounit korvo gant kendevedoù. Evel gant La. *erra#re* ha Gl. *errer* emañ gant Al. *irren* ar c'hemeradurioù "kantren, diheñchañ, mont hebiou, faziañ". En destenn e vez arbouezet ar c'hemeradur-mañ diwezhañ hep disteurel ar re all ha, dre c'hoari ar furmoù, dec'heriet ur bodad kealioù nes : *das Irren* "ar (c'hantren-)faziañ", *die Irre* "an hevelep ober sellet ivez evel saviad", *irrig* "gaou, faziek", *beirren* "lakaat da ezaouiñ, reiñ tro da faziañ", *die Beirrun* "an ober ha disoc'h an ober *beirren*"¹⁰⁴; Al. *beirrend* a gaver ivez en destenn, kemeret en e ster boutin : "divarc'hus". Daoust ma n'eus boutin etre an daou dermen nemet ur rann eus o steriegezh, e 'm eus dibabet Br. *saouzaniñ* da gevatal da Al. *irren* ha lezet a-gostez ken *kantren*, ken *faziañ*. Abegoù an dibab zo : a) gant Br. *saouzaniñ* emañ, etre re all, ar c'hemeradurioù "bezañ dianket" ha "faziañ" ; b) (hemañ eo an abeg pennañ) Br. *saouzaniñ*, dre berzh kemeradurioù all : "bezañ abafet, alvaoniñ", a gennot un ampar diabarzh ha n'eo mui daveat evel *kantren* pe *faziañ* : komz eus *kantren* zo daveiñ d'un hent mat, eus *faziañ* daveiñ d'ur roadenn werc'hel pe reizh ; hogen, *irren* a ambreder ennañ e unan hep amoug un dave, evel

¹⁰² Derou ar seizhvet chabistr a ra anv eus "jenes Zu- und Wegwenden" ("hevelep treiñ distreiñ"), eus "einer eigentümlichen Wende des Hin und Her im Dasein" ("un treiñ diouzh hag ouzh naouus d'ar menev" (p. 24).

¹⁰³ Br. *amreal*, dezneuziet diwar hBr. *imroalou* "« activités, occupations actives »" (DGVB 220), zo deuet dezhañ gant an arver abaoe e reveziadenn gentañ e 1965 ur c'hemeradur a berzh fall : "AGISSEMENT (activité) *amreal* g.-où" (GEAK. p. 17).

¹⁰⁴ En embannadur Gallimard e lenner an troidigezhioù : *irren* "errer", *das Irren* "l'errer", *irrig* "aberrant", *beirren* "égarer", *die Beirrun* "l'égarement", *beirrend* "déconcertant".

lodek en aoz mab den, spisoc'h : en “inneren Verfassung des Da-seins” (e “*genezh piaouek ar men-ev*”). E se e ’m eus troet Al. *irren* dre Br. *saouzaniñ*, Al. *das Irren* dre Br. *ar saouzaniñ*, Al. *die Irre* dre Br. *ar saouzan*, Al. *irrig* dre Br. *saouzanek*, Al. *beirren* dre Br. *saouzanaat*, Al. *die Beirring* dre Br. *ar saouzanaat*. Al. *beirrend*, a ’m bije gallet treiñ dre Br. *divarc’hus*, ’m eus roet Br. *saouzanus* da gevatal dezhañ — dre un damant heidegerek d’ar furmelezh¹⁰⁵ !

An *Eizhvet chabistr*, an hini diwezhañ, “Die Wahrheitsfrage und die Philosophie” (*Argraf ar warded hag ar brederouriezh*), zo un distro da anien ar warded en tu-hont da harzoù hengounel ar meizadur boutin. Ar warded a lak e penn kont rezid an den ha gantañ ar gourc’huzhadur hag ar saouzan o kendaoliñ da “ziguzhañ ar «ster» eus ar pezh a anvomp ar bout”. Roll ar brederouriezh eo, en ur anaout ar gourc’huzhadur ha hep e zistrujañ, sevel gant “kuñvez habask” argraf ar warded.

Im Denken des Seins kommt die geschichtegründende Befreiung* des Menschen zur Ek-sistenz ins Wort, das nicht erst der »Ausdruck« einer Meinung, sondern je schon das gutverwahrte Gefüge der Wahrheit des Seienden im Ganzen ist. [...]

Dieser [der gemeine Verstand*] beruft sich auf die Fraglosigkeit* des offenbaren Seienden und deutet jedes denkende Fragen als einen Angriff auf den gesunden Menschenverstand* und seine unglückliche Gereiztheit.

Aber was die Philosophie nach der Schätzung des gesunden und in seinem Bezirk wohlberechtigten Verstandes ist, trifft nicht ihr Wesen, das sich nur aus dem Bezug zur ursprünglichen Wahrheit des Seienden als solchen im Ganzen bestimmen läßt. Weil aber das volle Wesen der Wahrheit das Unwesen ein-

E devez ar bout e teu d’ar gomz ar resaidigezh, o soliañ an istor, eus an den evit an han-vout ; ar gomz n’eo ket da gentañ «eztaol» ur meno, bez’ ez eo bepred endeo gweadur gwarezus gwirred ar beziat en e bezh. [...]

Houmañ [ar skiant voutin] a amc’houl ezkrafted ar beziat erzerc’h hag a ziskuilh pep aters a-berzh an devezout evel un dagadenn ouzh ar skiant vat hag ouzh he hegeuzded reuzeudik.

Hogen ar pezh ez eo ar brederouriezh hervez prizadur ar skiant vat, ha kantreizh eo houmañ war he zachenn, ne dizh ket an anien anezhi na zarbenn bezañ savelet nemet a-geñver gant gwirred andoniek ar beziat e kement ha henn en e bezh. Hogen, dre m’emañ anien leun ar warded oc’h

¹⁰⁵ Hep pellaat evelkent diouzh ar rañvedoù arloezet, kv. “*DÉCONCERTANT saouzanus, abafus*” (VALL. p. 189).

schließt und allem zuvor als Verbergung waltet, ist die Philosophie als das Erfragen dieser Wahrheit in sich zwiespältig. Ihr Denken ist die Gelassenheit der Milde, die der Verborgenheit des Seienden im Ganzen sich nicht versagt. Ihr Denken ist zumal die Ent-schlossenheit* der Strenge, die nicht die Verbergung sprengt, aber ihr unversehrtes Wesen ins Offene des Begreifens und so in ihre eigene Wahrheit nötigt*. [...]

Der hier vorgetragene Versuch führt die Frage nach dem Wesen der Wahrheit über das Gehege der gewohnten Umgrenzung im üblichen Wesensbegriff hinaus und verhilft zum Nachdenken darüber, ob die Frage nach dem Wesen der Wahrheit nicht zugleich und zuerst die Frage nach der Wahrheit des Wesens sein muß. Im Begriff des »Wesens« aber denkt die Philosophie das Sein. Die Rückführung der inneren Möglichkeit der Richtigkeit einer Aussage auf die ek-sistente Freiheit des Seinlassens als ihren »Grund«, insgleichen die Vordeutung auf den Wesenanfang dieses Grundes in der Verbergung und der Irre, möchten darauf hinzeigen, daß das Wesen der Wahrheit nicht das leere »Generelle« einer »abstrakten« Allgemeinheit ist, sondern das sich verbergende Einzige der einmaligen Geschichte der Entbergung des »Sinnes« dessen, was wir das Sein nennen und seit langem nur als Seiende im Ganzen zu bedenken gewohnt sind (VWW, pp.26-28).

enklozañ an ananien hag o ren da gentañ penn evel gourc'huzhadur, ez eo emzisaoutet ar brederouriezh evel aterserezh war an kez gwirred. He dezevout zo ar guñvez habask na emzinac'h ket ouzh gourc'huzheted ar beziat en e bezh. He dezevout zo kent pep tra ratozhiegezh ar rikted na freuz ket ar gourc'huzhadur nemet e c'hour-dalc'h an anien angloaz anezhañ e-barzh digor an ergrafañ ha dre se en e wirred. [...]

An arnod kinniget amañ a gas argraf anien ar wirred en tu-hont da amgant harzoù boas meizadur arverek an anien hag a skoazell ar preder da c'houlenn ha ne rank ket argraf anien ar wirred bezañ, war un dro ha da gentañ, argraf gwirred an anien. En ergraf an «anien» avat, e tezev ar brederouriezh ar bout. Dre zeren bezusted enien reizhded un erganad da rezid han-veziat ar gadiñ evel d'ar «sol» anezhi, dre loañ a-rakwez derou anien an kez sol er gourc'huzhadur hag er saouzan, hon eus klasket diskouez ned eo ket anien ar wirred an «hollek» goullo eus un hollveziadezh «c'houbarel» hogen, en ebeb, an unel emguzh eus istor unel diguzhadur ar «ster» eus ar pezh a anvomp ar bout hag omp boas gwerso da zezevout evel ar beziat en e bezh.

Al. Befreiung. Didro e tever HEIDEGGER ster ar ger diwar ar ster a laka war *Freiheit*. Ar gudenn zo unan a yezhouriezh vrezhonek. Er yezh kempred e

lakaer kemm etre *frankiz* ha *rezid*¹⁰⁶. Tra ma paota avat er yezh lennegel ar verboù o talvoud kement ha "reiñ frankiz da" : *dieubiñ, dishualañ, frankizañ, dizalc'hediñ*, h.a., ne vez en arver verb ebet oc'h arouezañ an "dont da vezañ rez" — ezvezañs c'heriadell a zispleger a-walc'h dre ma ne vez e galloud den reiñ ar rezid, dre ma n'eo ket ar rezid disoc'h un devouderezh. Neoazh, na pa intenter ar rezid evel ur brient, ur rad pe nep doare darvoud andoniek, ez eo kantreizh bezañs ur verb o verkañ an "dont rez". Kinnig a ran deverañ Br. *resaat* diwar *rez*, evel m'emañ deveret Kb. *rhyddhau* diwar *rhydd*, ha treiñ Al. *Befreiung* en destenn-mañ dre Br. *resaidigezh*.

Al. **der gemeine Verstand, der gesunde Menschenverstand**. HEIDEGGER, ac'hoel en arroud-mañ skrivet e 1930, ne lak ket etre an daou dermen ur c'hemm heñvel ouzh an hini a lakaas Hannah ARENDT e 1951¹⁰⁷. Hervez doare e ro da genster *der gemeine Verstand* (ent diarlenn : "ar reiz boutin") ha *der gesunde Menschenverstand* (ent diarlenn : "reiz yac'h mab den").

Al. **Fraglosigkeit**. An termen-mañ, deveret diwar Al. *fraglos* "digudenn, direndael" a-stirann gant Al. *fragen* "goulenn, goulennata, atersiñ" ha *Frage* "aters, argraf", zo digudenn ivez en alamaneg. En entremar evelato e c'hallje bezañ bet an troer brezhonek. Un droidigezh o klask mont a-ziarbenn d'al lenner lizidant (lakaet e tegouezhfe betek ar bajenn-mañ eus an notenn) a vije bet : "Ar skiant voutin zo a-walc'h dezhi an anat ez eo..."¹⁰⁸ Daou abeg 'm

¹⁰⁶ Br. *rez* a voe kinniget evit ar wech kentañ e 1962 gant Alan HEUSSAFF e *Preder* 35-36, pp. 8,41 (Alan HEUSSAFF, hag eñ o kavout Br. *saer* gwell eget *rez* evit treiñ Al. *frei* e ster NIETZSCHE, a gentradas kevenebiñ ar c'heal a zec'herie evel *rezed, saernez* ha keal ar *frankiz*). Br. *rez* intentet evel dezneuziet diwar hBr. *rid* ha Br. *rezid* amprest kembraek a gaver ingal e *Preder* hag en *Emsav*, da gentañ evel heñvelsterioù da *dieub* ha da *frankiz* ha, tamm ha tamm, gant ur c'hemm ster o tebarzhañ *frankiz* d'ar wironiezh, *rezid* d'ar brederouriezh : "Ar rezid zo ar frankiz en he ster uhelañ, speredel" (*Emsav* 4, 1967, p. 79) ; "Diazezet eo keal gwironiel ar frankiz war vezad trabeldel ar *rezid*" (*Emsav* 34, 1969, p. 319). Pellaet e voe da vat keal ar *rezid* diouzh nep meizadur gwirel ha politikel dre an intent a read anezhañ evel arvez eus ar c'hrouiñ, dre ober anv eus "nested vras, ledanvadek, meizadoù an *nid* hag ar *rezid*" (La-08 [1983], p. 147).

¹⁰⁷ Sl. KIS-759 – Ar skiant voutin e preder Hannah Arendt, La-15, pp. 184-197.

¹⁰⁸ En embannadur Gallimard e lenner : "Le sens commun fait appel à l'évidence (*Fraglosigkeit*) de..." Soñjal a ran er bomm a breste d'ur "brezhoneger emskiantek" hon c'heneil Yann AR BEG, unan eus gwastadourion SADED : "Ar brezhoneg zo ur yezh arouezius (*expressive*)".

eus, ouzhpenn va dizamant d'al lizidanted, da vezañ dibabet un hent all : da gentañ, chom an nesañ gwellañ d'an destenn orin, d'an eil, bastañ loazioù dezevout d'ar brezhoneg. Br. *ezkrafted* a adkav an durc'hadur ster lakaet war an adanv *kraf* en droienn *bezañ kraf d'ar reiz* arloet d'ar pezh na spir ket ar skiant voutin d'e zisplegañ¹⁰⁹ ; *ezkraf* eo alese ar pezh a zo kuit a zrein evit ar skiant voutin.

Al. **Ent-schlossenheit**. Er yezh voutin e talvez Al. *Entschlossenheit* kement ha "started spered, ratozhiegezh, devredegezh, deboellegezh". Ouzhpenn ar c'healiou-se e fell da HEIDEGGER kennotañ keal an "digorded", alese ar gedell a ensoc'h goude ar rannig *ent-* (Br. *di-*), *schlossen* o vezañ adanor *schließen* "serriñ, klozañ"¹¹⁰. Anzav a ran n'on ket deuet a-benn da dreuzkas an kez kennotadur eus an alamaneg d'ar brezhoneg¹¹¹.

Al. **nötigen**. HEIDEGGER a ro d'ar verb-mañ o talvout "rediañ, destrizhañ", ur c'hemeradur klokaet : "rediañ da drebadaout, enderc'hel da chom" ; alese va c'hinnig eus Br. *gourderc'hel*.

Evel d'an notennoù kent a brederouriezh ez eus daou amkan d'an hir a notenn-mañ : da gentañ, dre glask anaout donoc'h unan eus an donañ prederourion, teurel sklerijenn war va ematersoù ha war ematersoù an nebeudig lennerion a gemero ar boan d'he studiañ ; d'an eil, kas pelloc'h diorreadur an dezevout brezhonek. Amkanioù ar re-se ne ziskleriin nemeur a dra war o divoud – laoskomp an toaz da c'hoiñ. Evit a sell an hini kentañ, a dra sur, e vo

¹⁰⁹ Sl. KIS-577 – Br. **rez d'ar reiz, kraf d'ar reiz**, La-12, pp. 90-100.

¹¹⁰ Sl. an arver a ra HEIDEGGER eus un deverad all diwar *schlossen* : *Erschlossenheit*, La-12, pp. 149-150.

¹¹¹ Ne c'haller ket lavarout o deus graet brasoc'h berzh an droerion c'hallek gant ar skrivad *ré-solution*.

kalz da lavarout war ar bonveziadoù dispac'hus a bourvezas HEIDEGGER d'an devezout en e gantved hag a bourvezo e-pad pell amzer c'hoazh.

GERVA ALAMANEK-BREZHONEK

[Er Gerva-mañ e kaver dave hepken da enmonedoù an notennoù yezhouriezh lakaet goude pep arroud alamanek hag e droidigezh vrezhonek]

- Abstimmen** *kendonianñ* 124
Anderes : ein — *un amgen* 106
angleichen *kengenniñ* 100
Angleichung *kengannadur* 100
Anwesende : das — *ar gwerc'houez* 113
Aussage *dezgeriad, dezgeriadenn* 100
aus-setzen *ezdodiñ* 119, 120
aus-setzend *ez-dodat* 118
Befreiung *resaidigezh* 135
beirren *saouzanaat* 132
beirrend *saouzanus* 132
Beirrung : die — *ar saouzanaat* 132
Beziehung *keñver* 103
Bezug *darempred* 115
Bezugsbereich *maezienn daremprediñ* 108, 111
durchstimmen *tredoniañ* 124
Eigenschaft *piaouenn* 122
Eigentum *piaouad* 122
ek-sistent *han-veziat* 118–120
ek-sistieren *han-vout* 119
gesunde : der — **Menschenverstand** *ar skiant vat* 135
gleich *heñvel* 100
gleichgesetzt *lakaet par* 123
Gleichgültige : das — *an nebek* 127
halten : sich — *arzerc'hel* 115
Entbergung : die — *an diguzhadur* 118
Entborgenheit : die — *an diguzheted* 118
Entgegen *kevranc* 109
Entgegenstehende : das — *gourzhesteziat* 109
Entgegenstehenlassen *lezel da c'hourzhestez* 106
Entschlossenheit *ratozhiegezh* 136
erschöpfen : sich — *emziviañ* 123
Fraglosigkeit *ezkrafted* 135
Gangbare : das — *pleustradus* 130
gängig *pleustrel* 130
Gefühl *askread* 125
Gegenstand *gourzhdrec'h* 107
gemeine : der — **Verstand** *ar skiant voutin* 135
geschichtsfähig *istoreiat* 122
Gesichtsfeld *gwelvaez* 125
Gestellte : das — *ar stumm* 109
Gestimmtheit *tonieted* 124
Richtigkeit : die — *ar reizhded* 116
Stimmung *handron* 124
Übereinstimmen : das — *ar c'henglotañ* 99
Umgetriebenheit *amrealerezh* 132
ungleich *disheñvel, kevarall* 100

- insistent** *haerveziat* 130
insistieren *haervout* 130
Irre : die — *ar saouzan* 132
irren *saouzaniñ* 132
Irren : das — *ar saouzaniñ* 132
irrig *saouzanek* 132
Menschenverstand : der gesunde — *ar skiant vat* 135
nötigen *gourderc'hel* 136
Offenbare : das — *an erzerc'h* 110
Offene : das — *an digor* 110
Offenheit : die — *an digorded* 110
offenständig *war zigor, arzigor* 115
richten : sich — **nach** *emreizhañ diouzh* 116
richtig *reizh, diouzhreizh* 116
Richtige : das — *ar reizh, an diouzhreizh* 116
Ungleichheit *kevarallded, kevarallder* 100
Unverborgene : das — *ankuzh* 118
Unverborgenheit : die — *an ankuzhded* 118
verbergen *derc'hel kuzh, goleiñ war, goueliañ* 118
Verbergung *gourc'huzhañ, gourc'huzhadur* 125
Verborgenheit *gourc'huzheted* 125
Verhalten : das — *an ergeñveriñ* 111
verhalten : sich — **zu mont da** 124
Verhältnis *keñveriad* 111
verschieden *kevarall* 100
Verstand : der gemeine — *ar skiant voutin* 135
vor-stellen *er-zodiñ* 106
vorstellig werden *emc'houvennañ* 115